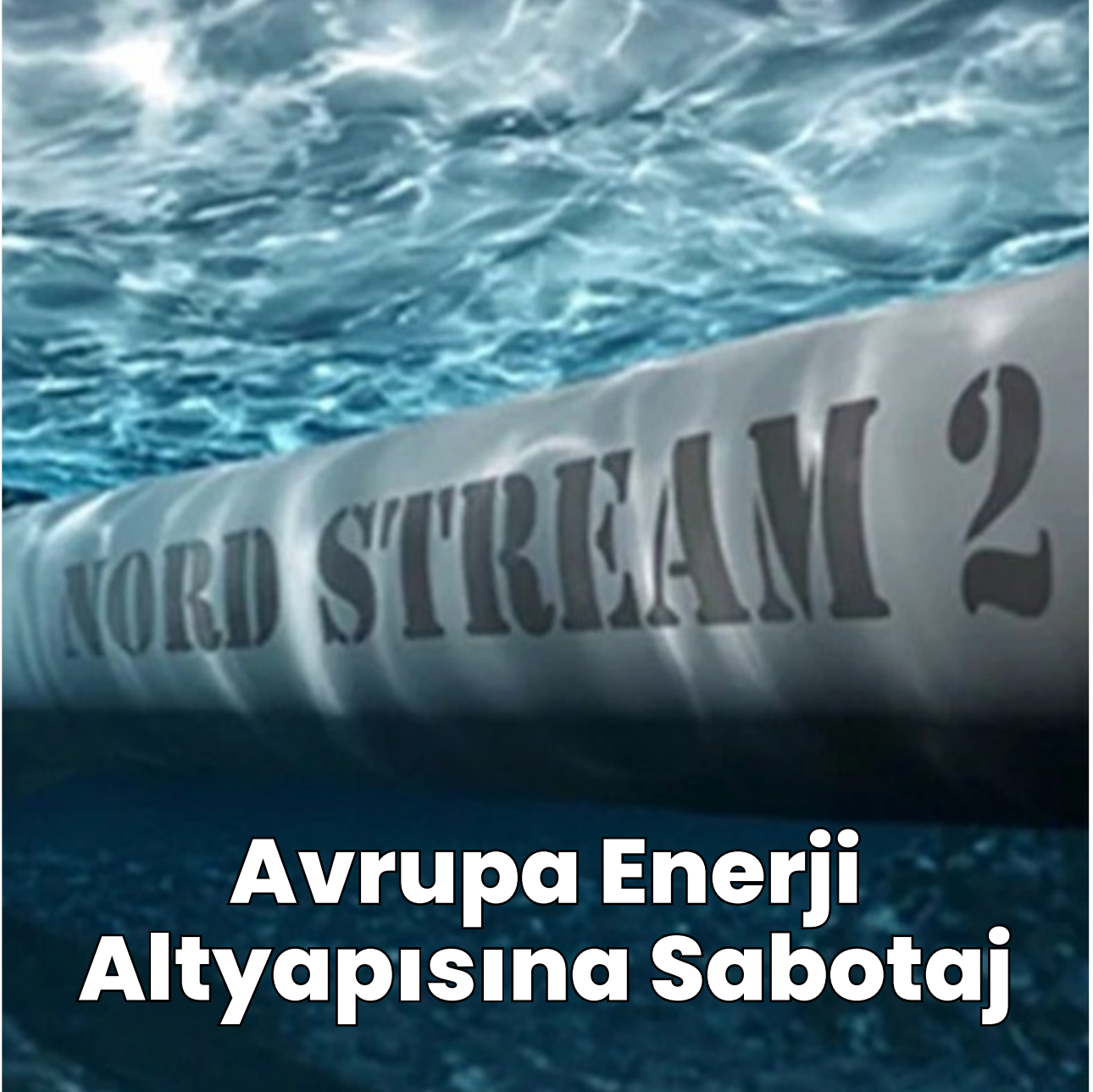

ANKASAM bülten

2 Ekim 2022
SAYI: 2022/39

Avrupa Enerji Altyapısına Sabotaj

52

Bölgesel İşbirliği
Araştırmalarının
Sembolü: TAPI

57

Kısmi Seferberlikten
Referandumla Rusya'nın
Amacı Ne?

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03 Rusya'nın Referandum Hamlesi: "Savaş İlanı"nın Habercisi mi?**
Dr. Doğan BAŞARAN
- 10 AB'de Ulusal Vetonun Geleceği**
Cemal Ege ÖZKAN
- 16 Afganistan'a Ulaşmak İsteyen Çin: Tartışmalı Vahan mı; Yoksa İstikrarlı Orta Asya mı?**
Emrah KAYA
- 22 Arnavutluk-İngiltere Hattında Düzensiz Göç Sorunu**
Cemal Ege ÖZKAN
- 28 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Hedefi Enerji Jeopolitiğinden Ukrayna'yı By-Pass Etmek mi?**
Dr. Cenk PALA
- 34 Kafkasya'da Barış Bozucu Aktör: Karabağ Klanı**
Emrah KAYA
- 40 Orta Asya'nın Çok Vektörlü Dış Politikasında Körfez Ülkeleri**
Emrah KAYA
- 46 Bölgesel İşbirliği Arayışlarının Sembolü: TAPI**
Dr. Doğan BAŞARAN
- 52 Kısmi Seferberlikten Referanduma Rusya'nın Amacı Ne?**
Emrah KAYA
- 56 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Gölgesinde Gelişen Serbest Bölge: GUAM Ekonomileri**
Dilruba KURUT
- 06 Stratejik Belirsizlikten Stratejik Açıklığa ABD'nin Değişen Tayvan Politikası**
Zeki Talustan GÜLTEN
- 13 Pakistan Dış Politikasında Çok Yönlülük Arayışları**
Dr. Doğan BAŞARAN
- 19 Hindistan-Çin Sınır Anlaşmazlıklarının Değerlendirilmesi**
Dr. Cenk TAMER
- 25 Güney Kore-Japonya Yakınlaşması: Washington-Seul-Tokyo İttifakı**
Elcan TOKMAK
- 31 Rusya-Ukrayna Savaşında Tehlikeli Boyut: Nükleer Tehdit**
Doç. Dr. Şafak OĞUZ
- 37 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Vişegrad Grubu'na Etkisi**
Cemal Ege ÖZKAN
- 43 AB-Macaristan İlişkilerindeki Sorun Normları mı; Yoksa Kimlik mi?**
Gamze BAL
- 49 Avrupa Enerji Altyapısına Sabotaj**
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 54 Bulgaristan Seçimlerine Doğru: Siyasi Bölünmüşlük Giderilebilecek mi?**
Doç. Dr. Nuri KORKMAZ

BASINDA ANKASAM

- 59 Medya**

DERGİLER

- 60 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi**

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

ANKASAM ANALİZ

Rusya'nın Referandum Hamlesi: "Savaş İlanı"nın Habercisi mi?

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 21 Eylül 2022 tarihinde yaptığı açıklamayla ülkesinde "kısmi seferberlik" ilan edildiğini duyurmuştur. Bu karar, Ukrayna'daki savaşın Moskova'nın beklediği kadar başarılı gitmediğini göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir.[1] Zira Kremlin, söz konusu kararla birlikte Ukrayna'ya daha fazla asker göndereceğini açıklamış ve böylelikle halihazırda asker temini noktasında ciddi bir sıkıntı yaşadığını örtülü bir şekilde de olsa itiraf etmek durumunda kalmıştır.

Öte yandan Putin'in "kısmi seferberlik" kararı kadar önemsenmesi gereken bir diğer açıklaması da Ukrayna'nın doğusundaki Luhansk ve Donetsk ile ülkenin güneyindeki Zaporijya ve Herson'da referandum düzenleneceğini açıklamasıdır. Açıklamanın hemen akabinde Moskova yönetimi, hiç vakit kaybetmeden söz konusu bölgelerdeki referandum sürecini başlatmıştır.[2] Bu referandumların 27 Eylül 2022 tarihine kadar tamamlanmasının planlandığı

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

düşünüldüğünde,[3] Kremlin'in Ukrayna politikasında birtakım oldu-bittiler yapmaya ve savaşı yeni bir aşamaya taşımaya hazırlandığı öne sürülebilir.

Hatırlatmak gerekirse Rusya, 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya yönelik başlattığı askeri müdahaleyi "Özel Operasyon" şeklinde nitelendirmiş ve savaşın ilk döneminde söz konusu ülkenin askeri altyapısını yok etmeye dönük adımlar atmıştır. Ayrıca bu süreçte Ukrayna'nın stratejik noktalarını hedef alan hamlelerde bulunmuştur. Ardından 2022 yılının Nisan ayında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, savaşın ikinci evresine geçildiğini belirtmiştir.[4]

İkinci evreye geçişle birlikte Rus Ordusu, Ukrayna'nın doğusundaki şehirlere yönelmiş ve savaş, ağırlıklı olarak Ukrayna'nın Karadeniz'e çıkışını engellemek suretiyle söz konusu ülkenin bir kara devletine dönüştürülmesi hedefi doğrultusunda işleyen bir sürece sahne olmuştur. Fakat zaman içerisinde Ukrayna Ordusu'nun kendisini toparladığı görülmüştür.

Elbette Kiev yönetiminin direnme kapasitesinin artmasında Batı'dan gelen askeri ve mali yardımların etkisi yadsınamaz. Ayrıca çeşitli yerlerde Ukrayna'nın taarruza geçtiği de görülmektedir. Rus kuvvetleri ise bazı noktalardan çekilmek zorunda kalmıştır. Esasen "kısmi seferberlik" kararı da bu gelişmeler üzerine yapılmış bir hamledir. Bu kararlar Putin, Ukrayna'daki savaşı tırmandıracak mesajını vermiş ve Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu, 300.000 kişinin silah altına alınacağını dile getirmiştir.[5] Bu gelişme, referandum adımıyla beraber düşünüldüğünde ise savaşın "üçüncü evresine" geçileceğine işaret etmesi bakımından oldukça mühimdir. Zira düzenlenmekte olan referandumlar, Rusya'nın resmen Ukrayna'ya "savaş ilan etmeye" hazırlandığının habercisidir.

Öncelikle Rusya, referandum kararı vesilesiyle Ukrayna'da 2014 yılında Kırım'da uyguladığı modeli hayata geçireceğini net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Bu da mevzubahis süreçte olduğu gibi, Ukrayna'nın topraklarında Rus askeri varlığının gölgesinde düzenlenecek referandumlar yoluyla ülkenin çeşitli bölgelerin uluslararası hukuka aykırı bir biçimde ilhak edileceği anlamını taşımaktadır. Nitekim bunun ilk adımı da Luhansk, Donetsk, Zaporijya ve Herson'daki referandumlardır. İlerleyen dönemlerde referandum yapılan yerlerin sayısının artması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

Referandumlar vesilesiyle ilgili bölgelerdeki ayrılıkçı yapıların Rusya'ya bağlanma kararı alacağı açıktır. Öyle anlaşılıyor ki; Moskova yönetimi de referandum kararlarını hızlı bir şekilde tanıyacaktır. Bu da Moskova'nın sahada işlerin kötü gittiği bir dönemde kendi halkına "toprak kazandığını" göstererek zafer olarak sunabileceği bir şeyler elde etmesine imkân sağlayacaktır.

Elbette bu yeni statükonun en az Kırım'daki statüko kadar uluslararası hukuka aykırı olacağı aşikardır. Fakat Rusya'nın bu durumu kullanabileceği öngörülebilir. Bu noktada Putin'in "kısmi seferberlik" kararı esnasında kullandığı şu ifadeleri hatırlatmak gerekmektedir:[6]

"Ülkemizin toprak bütünlüğü tehdit edildiğinde, Rusya'yı ve halkımızı korumak için kesinlikle elimizden gelen tüm araçları kullanacağız. Bu bir blöf değil."

Rus liderin kullandığı ifadeler, Ukrayna Ordusu'nun ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla ilhak edilecek yerlere düzenleyeceği operasyonlar karşısında Rusya'nın ilgili hareketleri Rusya topraklarına yapılan saldırı şeklinde nitelendireceğine işaret etmektedir. Böylece Rusya, kapsamlı bir taarruza hazırlanan Ukrayna'ya karşı hem ön alıcı bir hamle yapacak hem de görece kendi eylemlerini meşru bir zemine oturtmaya çalışacaktır. Bu anlamda uluslararası hukuk bakımından işin kılıfına uydurulmaya çalışılacağı söylenebilir.

Öte yandan Rusya'nın referandum düzenlenen bölgeleri ilhak etme girişiminin uluslararası toplum tarafından tanınmayacağını da vurgulamak gerekmektedir. Nitekim Batı'dan gelen açıklamalar da Ukrayna'nın kendi toprak bütünlüğünü sağlamaya dönük operasyonlarını sürdürmesinin destekleneceği ve Rusya'nın ilhaklarının tanınmayacağı yönündedir. Dolayısıyla bu hamle, savaşın alanını genişletmenin ötesinde herhangi bir işe yaramayacaktır. Savaşın alanının genişlemesi ise en temelde Rusya'nın Avrupa'ya yönelttiği bir tehdit olarak yorumlanabilir. Bu kapsamda Sırbistan Cumhurbaşkanı Alexandar Vucic'in dünya genelinde çatışmalar yaşanabileceği şeklindeki açıklaması,[7] en temelde Rusya'nın çatışmaları ve istikrarsızlıkları Balkanlara taşıyabileceği ve Belgrad'ın da bu riski gördüğü şeklinde değerlendirilebilir.

Hali hazırda Avrupalı devletler, enerji krizinin de etkisiyle savaşın en kısa sürede sona ermesini istemektedir. Lakin referandumlar, söz konusu beklentiyi engelleyecek bir ortam yaratmaktadır. Bu yüzden de Rusya, enerji kartı üzerinden Batı üzerindeki baskıyı arttırmaya ve böylece Avrupa'daki ayrışmaları hızlandırmaya çalışsa da "Rus tehdidi" algısı, Trans-Atlantik ilişkilerdeki kolektif davranma refleksini kuvvetlendirmeye devam edecektir. Böylesi bir senaryoda, savaşın başından itibaren çeşitli eleştirilere maruz kalan Macaristan'ın bile ulusal çıkarları gereği ortaya koyduğu çekinceleri bir kenara bırakarak Batı'nın yekpare bir tavır geliştirmesine katkı sağlayacak aktöre dönüşmesi olasıdır.

Dahası referandumlar, Rusya'nın beklediği gibi Avrupa içerisindeki çatlak sesleri derinleştirmek bir yana; Moskova'nın Pekin ve Yeni Delhi gibi müttefikleriyle ilişkilerindeki ihtilafları ön plana çıkarabilir. Zira 15-16 Eylül 2022 tarihinde Semerkant'ta düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'nde Çin ve Hindistan başta olmak üzere ŞİÖ üyeleri, savaşın en kısa sürede sona ermesini istediklerini dile getirmiştir. Putin ise savaşı sona erdirmek bir yana tırmandırma tercihinde bulunmuştur. Nitekim savaşın başından beri Rusya'ya beklendiği kadar net bir destek vermeyen Pekin'in Batılı devletlerle olan ticari ilişkilerini göz önünde bulundurarak Moskova'yla arasına mesafe koyması söz konusu olabilir.

Ayrıca referandumlar, QUAD gibi platformlarda Amerika Birleşik Devletleri'yle (ABD) birlikte hareket eden Hindistan'ın da tercih yapmaya zorlanmasını beraberinde getirebilir. Her ne kadar Hindistan, ŞİÖ ve BRICS gibi organizasyonlarda yer alarak "bağılantısızlık" geleneğine uygun bir şekilde mevcut dış politikasını çok yönlülük anlayışı doğrultusunda sürdürmeye çalışsa da Putin'in hamlesinin Yeni Delhi'nin üzerindeki baskıyı arttıracak ve bu durumun Hindistan'ı ABD'ye yakınlaştıracak öngörülebilir.

Diğer taraftan Kremlin'in referandum düzenlenen yerlere Ukrayna Ordusu'nun düzenleyeceği operasyonları, "Rus topraklarına" yapılan bir saldırı şeklinde nitelendireceği söylenebilir. Bu çerçevede Rusya'nın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) başvurması muhtemeldir. Zaten Kazakistan ve Belarus liderlerinin savaşın büyümesine ilişkin yaptığı uyarılar da bu ihtimalden kaynaklanmaktadır.[8] Çünkü Moskova, KGAÖ'yü savaşa dahil etmek isteyerek örgüt üyeleri üzerindeki baskıyı arttırmaya çalışabilir. Ancak bu da Batı tarafından izole edilen Moskova'nın müttefikleri nezdinde de aradığını bulamamasıyla neticelenebilir. Yani böylesi bir adım atması halinde Rusya, KGAÖ üyelerinden aradığını bulamayacaktır. Zira referandumların üye devletler tarafından tanınmayacağını öngörmek mümkündür.

Anlaşılabileceği gibi, Moskova'nın KGAÖ'ye yapacağı çağrı, üye devletler tarafından savaşın "Rusya topraklarında cereyan etmediği" şeklinde yanıtlanarak reddedilecektir. Bu da Rusya'nın başat aktörü olduğu güvenlik örgütünü dahi devreye sokmadığı bir durum ortaya çıkaracaktır.

Neticede Putin, 21 Eylül 2022 tarihinde "kısmi seferberlik" kararı alarak ve Ukrayna'nın dört bölgesinde referandumlar düzenleneceğini duyurarak savaşı tırmandıracak olduğunu göstermiştir. Bu hamlesiyle Rusya, savaşın alanının genişleyeceği mesajını vermiş ve Batı içerisindeki farklılıkları belirginleştirmeyi hedeflemiştir. Fakat Moskova'nın Çin, Hindistan ve KGAÖ üyeleri başta olmak üzere kendi müttefiklerini kaybedeceği bir süreç yaşanabilir. Yani referandumlar, Rusya'nın daha da yalnızlaştığı bir süreci beraberinde getirebilir.

[1] "Putin Declares 'Partial' Mobilization Amid Ukraine Losses, Warns West of Nuclear Response", The Moscow Times, <https://www.themoscowtimes.com/2022/09/21/putin-declares-partial-mobilization-amid-ukraine-losses-warns-west-of-nuclear-response-a78850>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[2] "Ukrayna Savaşı: İşgal Altındaki Dört Bölge Rusya'ya Katılmak İçin Referandum Düzenleyecek", BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cg318q3wrvvo>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[3] Aynı yer.

[4] Elena Teslova, "2nd Phase of Ukraine 'Special Military Operation' Has Started: Russia", Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/2nd-phase-of-ukraine-special-military-operation-has-started-russia/2567594>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[5] "Putin Declares...", a.g.m.

[6] Aynı yer.

[7] Hüseyin Yeltin, "Will Russia Be the Loser of the War in Ukraine?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/will-russia-be-the-loser-of-the-war-in-ukraine/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[8] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Stratejik Belirsizlikten Stratejik Açıklığa ABD'nin Değişen Tayvan Politikası

ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan ziyareti, özelde Çin-ABD-Tayvan üçgeninde ve genelde ise tüm Asya-Pasifik Bölgesi'nde ciddi bir krize yol açmıştır. Çin, söz konusu ziyaretin ardından ada genelinde askeri tatbikatlara başlamış; ancak bunun ne Tayvan ne de Batı için caydırıcı bir etkisi olmamıştır. Zira tatbikatların ardından ABD'li politikacılar adaya ziyaretlerine devam etmiştir. Buna ek olarak Batılı devletler de ABD'nin hamlelerinden ve Çin'in karşılık verememesinden cesaret alarak ada ziyaretlerine başlamıştır.

Üstelik bu ziyaretler ABD ve Batılı devletler ile Tayvan arasında hem ekonomik hem de askeri bazı anlaşmaların hayata geçmesine sebebiyet vermiştir. Örneğin 08 Eylül 2022 tarihinde Florida'nın Demokrat Senatörü Stephanie Murphy liderliğindeki ABD'li yetkililerden oluşan bir heyet, Tayvan'ı ziyaret etmiştir. Murphy, bu ziyarette ABD Kongresi'nin Tayvan'ın uluslararası kuruluşlara daha fazla katılımını savunması gerektiğini söylemiş[1] ve Amerikan heyeti, Tayvan Cumhurbaşkanı Tsai Ing-wen'le daha yakın ticari ve ekonomik ilişkiler kurma noktasında

**Zeki Talustan
GÜLTEN**

görüşme gerçekleştirmiştir.[2] Çin'in gerçekleştirdiği tatbikatlara ve yağdığı sert açıklamalara rağmen ABD ve müttefiklerinin Tayvan politikasında geri adım atmadıkları görülmüştür.

Çin'in düzenlediği tatbikatlar, uluslararası kamuoyu tarafından büyük bir işgalin provası olarak da tanımlanmıştır. Fakat burada asıl gündeme gelen soru, neden bu kadar fazla ABD'li siyasetçinin Tayvan'a ziyaret gerçekleştirdiği ve ABD ile Batı'nın niçin Tayvan Meselesi'nde geri adım atmayarak adaya olan desteklerini açık, net ve somut bir şekilde gözler önüne serdiği'dir.

Bu noktada ABD'nin Tayvan üzerindeki politikasının değiştiği, "stratejik belirsizlikten", "stratejik açıklığa" evrildiği söylenebilir. Pelosi'nin Tayvan ziyaretiyle başlayan süreçte Washington yönetiminin adaya yönelik politikasının değişmesinde, ABD-Çin rekabeti, Rusya-Ukrayna Savaşı, ABD iç siyaseti ve Çin'in tepkileri etkili olmuştur.

ABD-Çin Rekabeti

ABD, Çin'i küresel çaptaki en büyük rakibi olarak görmektedir. Bu, yalnızca ABD'nin algısı da değildir. Çin hem ekonomik gücü hem de küresel tedarik zincirlerindeki rolü sebebiyle gerek uluslararası kamuoyunun gerekse de kendi politikacılarının gözünde küresel çapta ABD'yle rekabet edebilecek ve onun gücünü dengeleyebilecek tek devlet konumundadır.

Çin, bu büyümesini ve küresel çaptaki rekabet gücünü artırabilmek amacıyla birçok bölgede varlık göstermeye, halihazırda varlık gösterdiği bölgelerde ise gücünü pekiştirmeye çalışmaktadır. Bu sebeple Pekin, Asya-Pasifik bölgesinde, özellikle de Doğu Asya bölgesinde giderek daha iddialı eylemler gerçekleştirmektedir. Çin, bu bölgedeki eylemlerini artırdıkça ABD de Çin'in tarihsel olarak problemli ilişkilere sahip olduğu ve gerektiği takdirde zorla anakaraya bağlamayı düşündüğü[3] zayıf karnı Tayvan'a askeri ve ekonomik bakımdan daha fazla destek vermeye başlamıştır.

Aynı zamanda ABD, söz konusu desteği, uluslararası kamuoyunun dikkatini çekecek şekilde yaparak ve bölgeyle ilişkilerini artırarak hem Çin'i çevrelemeye hem de Çin üzerindeki baskısını arttırmaya yönelmiştir.

Mevzubahis baskının ve çevreleme politikasının ziyaretler ve ticaret anlaşmaları dışındaki en önemli göstergesi ise 2021 yılında Çin'in Asya-Pasifik bölgesindeki büyümesine karşı koymak amacıyla ABD önderliğinde ve Birleşik Krallık ile Avustralya'nın katılımıyla kurulan üçlü güvenlik ittifakıdır (AUKUS).

ABD'nin Çin'le uluslararası arenada rekabet edebilmek ve bölge üzerindeki varlığını güçlendirmek için gerçekleştirdiği bu eylemlere Pekin de iddialı yanıtlar vermeye çalışmaktadır. Çin'in Pelosi'nin ziyaretinin ardından adaya yakın bölgelerde askeri tatbikatlar düzenlemesi, Pekin'in ABD'ye karşı koymaya başladığını ve gerektiği takdirde mevcut rekabeti sıcak bir çatışmaya kadar yükseltebilecek kapasitede olduğunu ya da kendisini bu seviyede gördüğünü gözler önüne sermektedir.

Tatbikatların noktalanmasının ardından Çin Ordusu'nun tatbikatların gelecekte de devam edeceği açıklanmıştır.[4] Dolayısıyla Pekin'in Tayvan'a karşı giderek daha iddialı bir duruş benimsemesi, Tayvan üzerinden pek çok krizin meydana gelebileceğine işaret etmektedir.

Öte yandan her ne kadar askeri gerilim, Pelosi'nin ziyaretiyle tırmanışa geçmiş olsa da bu ziyaretten önce de Çin, örneğin 2016 yılında, Tsai Ing-wen'in Tayvan Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından ada çevresindeki askeri faaliyetlerini hızlandırmıştı.

Bahsi geçen dönemde Çin'in Tayvan'a saldırması durumunda, ABD'nin müdahalede bulunacağına dair Taipei Hükümeti'ne somut garantiler vermemesinden dolayı bir "stratejik belirsizlik" söz konusuydu. Fakat yaşanan son olaylarla birlikte Washington'un yaşadığı belirsizlik durumu "stratejik açıklığa" doğru kaymaktadır. Kısacası ABD, bölge üzerindeki politikasında stratejik belirsizliğe devam ettikçe, bu durumun Pekin'i daha da cesaretlendiğini fark etmiştir.

Stratejik Açıklık

ABD'nin stratejik belirsizlikten uzaklaştığının en belirgin kanıtlarından ilki, 2022 yılının Ağustos ayında ABD Başkanı Joe Biden'ın Çin'in Tayvan'a saldırmaması durumunda Washington'un doğrudan müdahalede bulunacağını ve Ukrayna Savaşı'nın ardından ABD'nin adaya askeri destek taahhüdünün çok daha güçlü olduğuna[5] yönelik söylemlerde bulunmasıdır. Biden son açıklamasında da Tayvan'a yönelik politikasının değişmediğini, bu politika doğrultusunda Washington'un Tayvan'ın statüsü sorununun barışçıl bir şekilde çözülmesini istediğini; ancak Çin'in kendi topraklarının bir parçası olarak iddia ettiği özerk adayı işgal etmeye çalışması halinde, ABD'nin Tayvan'ı savunacağını belirtmiştir.[6]

Washington yönetiminin Tayvan Meselesi'nde stratejik belirsizlikten stratejik açıklığa doğru kaydığının bir diğer kanıtı da ABD'nin Tayvan'a 1,1 milyar dolarlık silah satışını onaylamasıdır.[7] Üstelik Biden'ın ABD'nin "Tek Çin Politikası"nı tanıdığı; fakat bunun Tayvan'ın işgali veya zorla anakaraya katılabileceği anlamına gelmediği yönünde açıklamaları da vardır. ABD, "Tek Çin Politikası" çerçevesinde Pekin yönetimini Çin'in "tek" ve "yasal" hükümeti olarak tanımaktadır. Ancak bu politika, Washington'un "Çin'in Tayvan üzerindeki egemenliğini" tanıdığı anlamına gelmemektedir.

Biden tarafından Tayvan'a verilen sinyal hem ABD'nin "liberal demokrasi" anlatısının bölge üzerindeki devletlerde karşılık bulması hem de Çin üzerindeki baskının artması bakımından Beyaz Saray için oldukça önemlidir. ABD'nin Tayvan Meselesi'nde stratejik olarak yön değiştirmesinde yalnızca bölgesel gelişmeler etkili olmamıştır. Küresel çaptaki gelişmeler ve özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı, ABD'nin Tayvan Meselesi'nde stratejik belirsizlikten stratejik açıklık noktasına geçmesinde belirleyici rol oynamıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı

Rusya-Ukrayna savaşı, uluslararası kamuoyunun ve özellikle de Batı'nın gündemine Çin'in Tayvan'ı ilhakını ve ada üzerindeki güç kullanım tehdidini getirmiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte Tayvan, alarm seviyesini arttırmıştır. Aynı zamanda Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin Çin'e Tayvan konusunda ilham vermesinden de endişelenilmiştir.

Tüm bunlara ek olarak süreç üzerinde yaptırımların da etkisi vardır. Zira ABD ve Batı, Çin'in üzerindeki baskıyı daha da arttırmak, Pekin'i bölgede dengesiz bir aktör konumuna getirmek ve Tayvan'ın işgalini önlemek için yaptırımlar yolunu kullanmayı düşünmektedir.

Aynı zamanda Taipei Hükümeti de AB'ye ve ABD'ye Çin'e yaptırım uygulanması konusunda baskı yapmaktadır.[8] Fakat Ukrayna Savaşı başlamadan önce Rusya'ya yönelik yaptırım tehditleri, Moskova'yı Ukrayna Savaşı'nı başlatması noktasında caydırmaya yetmemiştir. Yaptırım tehditlerinin Rusya üzerinde caydırıcı bir etkisinin olmaması, burada üzerinde tartışma yaşanmasına sebebiyet veren bir husustur.

Üstelik Rusya, Batı'nın söz konusu yaptırımları Çin'e kıyasla çok daha rahat bir şekilde uygulayabileceği bir aktördür. Çünkü Batı'nın ve özellikle de ABD'nin Çin'le oldukça girift ekonomik ilişkileri bulunmaktadır. Bu sebeple de Pekin'i hedef alan yaptırımlar, Batı'yı da son derece olumsuz etkileyecektir. Hem yaptırımların Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan önce Moskova yönetimi üzerinde caydırıcı etki yaratmaması, hem de Çin yaptırımlarının Batı'yı Rusya'ya uygulanan yaptırımlara kıyasla çok daha fazla etkileyecek olması nedeniyle Washington'un çok ileri gidemeyeceği düşünülmektedir. Buna rağmen ABD'nin açıkça Çin'e yaptırım tehdidinde bulunuyor olması, stratejisinin belirsizlikten açıklığa kaydığının göstergesidir.

ABD İç Siyaseti

Bilindiği gibi ABD, ara seçimlere doğru gitmektedir. ABD'nin stratejik netliğe doğru kayan yaklaşımının nedenlerinden biri de yaklaşan ara seçimlerdir. Çünkü ABD'nin Çin'e yönelik politikası, Cumhuriyetçiler tarafından her zaman zayıf ve yumuşak olmakla eleştirilmiştir. Bu sebeple Biden, Çin'e karşı sert hamlelerde bulunarak Cumhuriyetçilerin "Çin'e karşı zayıf kalınması" şeklinde nitelendireceği bir siyaset anlayışından uzak durmaya çalışmaktadır. Yani seçimlerde oy kaybı yaşamamaya özen göstermektedir. Dolayısıyla ABD, kendi siyasi

geleneklerine oldukça uygun bir şekilde hem iç hem dış politika hamlelerine meşruiyet yaratmak için halkını konsolide edebilmek adına yeni küresel düşmanını bulmuştur.

Bahse konu olan durumun ABD siyasi geleneklerine uygun olmasının sebebi, Soğuk Savaş'la başlayan tarihsel süreçte de aynı stratejinin kullanılmış olmasıdır. Soğuk Savaş boyunca ABD'nin rakibi, Sovyetler Birliği olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından bu anlamda bir boşluk yaşayan ABD, 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları vesilesiyle yeni küresel düşmanını terörizm olarak belirlemiştir.

Tüm bunlar, ABD'nin hem topraklarından kilometrelerce uzakta gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlara hem de iç politika aksiyonlarına meşruiyet kazandırmak ve Batılı müttefiklerini ve kendi halkını konsolide etmek için "dış tehdit algısı yaratılarak" uygulanmıştır. Çin ise 2010'lu yıllardan itibaren daha proaktif bir dış politika uygulamaktadır. Kuşkusuz bu durum, Pekin yönetimini ABD'nin yeni küresel düşmanı haline getirmiş ve Washington'un yeni bir tehdit algısı yaratmasını sağlamıştır.

ABD, tarihsel politikalarını ve stratejilerini izlemeye devam ederek kendi halkında Çin'e karşı olumsuz görüşler yaratmayı başarmıştır. Amerikan kamuoyuna göre Çin, bir tehdit ve düşmandır. Bu nedenle de Washington yönetimi tarafından Çin'e karşı hayata geçirilen sert söylemler ve eylemler, iç politikada olumlu bir karşılık bulmaktadır. ABD'nin ara seçimlere doğru yol aldığı bu süreçte, stratejisinin belirsizlikten açıklığa doğru evrilmesinde ve Çin'e karşı olan tutumun sertleşmesinde "öteki" ihtiyacının payı büyüktür.

Çin'in Tepkileri

Washington, Pekin'e karşı tutumunu sertleştirdikçe ve Tayvan üzerinden Çin'i baskılama ve çevreleme politikasını hayata geçirdikçe, Pekin'in etkili bir karşılık vermekten uzak durduğunu/veremediğini görmüştür. Çin, ABD'nin aksiyonlarına yönelik sahada etkin bir cevap verememekte, gerilen küresel ve jeopolitik rekabeti sıcak çatışma seviyesine yükseltmemektedir.

Washington yönetimi ise bunu fark ettikçe eylemlerini daha da arttırmaktadır. Şüphesiz bu kadar büyük çapta bir küresel rekabet tecrübesi olmayan Çin, Soğuk Savaş gibi tarihin en büyük küresel rekabetini yaşamış ve tecrübe etmiş, üstelik bu rekabetten galibiyetle ayrılmış bir aktör olan ABD'den çekinmektedir. Washington'un politik tecrübesine sahip olmayan Pekin yönetimi, ABD'nin hamlelerine aynı sertlikte karşılık verememektedir.

Yaşanan gelişmeler ise Pekin'i her iki sonucu da kendisi açısından olumsuz olacak bir karar alması için zorlamaktadır. Eğer Çin, sıcak çatışma noktasına kadar ilerlerse; bu durum, hem Çin'i bölgedeki istikrarı ve güvenliği tehdit eden aktör konumuna getirecek hem de ABD'nin liberal demokrasi ve Çin tehdidi anlatısının/algısının bölge devletlerinde çok daha etkili bir karşılık bulmasını sağlayarak tarafsız devletlerin de Batı'ya yönelmesine sebep olacaktır. Ancak Çin etkili bir karşılık vermektan kaçınırsa da gelişmeler, Çin'i dengesiz bir aktör konumuna getirecek, kendisine duyulan güveni azaltacak ve ABD'nin Tayvan üzerinden kurduğu baskının başka perspektifler kazanarak diğer sorunlu alanlara yansımalarına neden olacaktır.

ABD'nin, Çin'in kendisine etkin bir karşılık veremediğini görmesi, stratejik belirsizlik durumunu stratejik açıklık politikasıyla değiştirmesinin sebeplerindendir. ABD, Tavan üzerinden Çin'i baskılayabildiğini ve sindirebildiğini gördükçe, bu eylemlerine devam etmiş ve faaliyetlerini ve söylemlerini git gide sertleştirmiştir.

Sonuç olarak ABD'nin Tayvan politikası, Washington-Pekin hatındaki rekabetin tırmanışa geçmesi, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın küresel etkileri, ABD iç siyasetindeki gelişmeler ve Çin'in verdiği ya da vermekte zorlandığı yanıtlar sebebiyle geçtiğimiz yıllara nazaran çok daha sert bir seviyeye ulaşmıştır. Böylece ABD, stratejik belirsizlikten, stratejik açıklık denilebilecek bir politikaya geçmiştir.

[1] "Amid the Tension, Another US Congressional Delegation Visited Taiwan", Apnews, <https://apnews.com/article/taiwan-china-nancy-pelosi-tsai-ing-wen-4a5fa7c1d-01b8abc3e30eca13e8ec2de>, (Erişim tarihi: 09.09.2022).

[2] "Taiwan Confident It Can Sign 'High Standard' US Trade Deal", Channel News Asia, <https://www.channelnewsasia.com/asia/taiwan-confident-it-can-sign-high-standard-us-trade-deal-2926706>, (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

[3] "China Says Taiwan Military Drills Are over After Pelosi Visit", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-62492350>, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).

[4] Aynı yer.

[5] "Biden: US Would Intervene with Militarily to Defend Taiwan", AP News, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-biden-taiwan-china-4fb0ad0567ed5bbe46c01d-d758e6c62b>, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).

[6] "Biden: Us Would Defend Taiwan Against Chinese Invasion", Apnews, <https://apnews.com/article/taiwan-biden-china-nancy-pelosi-government-and-politics-abe8b7b-0c6600e5fa869effae0d76ef2>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[7] "US Approves Potential 1.1bn Dollar Weapons Sale to Taiwan", Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/2/us-approves-potential-1-1bn-weapons-sale-to-taiwan-pentagon>, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

[8] "US Considers China Sanctions to Deter Taiwan Action", Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/14/us-considers-china-sanctions-to-deter-taiwan-action>, (Erişim Tarihi: 14.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

AB'de Ulusal Vetonun Geleceği

Avrupa Birliği'ne (AB) üye olan ülkeler, örgütün yapısı gereği veto hakkına sahiptir. AB tarafından alınan tüm kararlar, üye ülkeler arasındaki yapılan tartışmalardan sonra fikir birliğiyle alınmaktadır. İstisna prosedürü, AB'den kullanılan özel yasama prosedürlerinden biridir. Söz konusu prosedür, üye devletlerin politika oluşturma sorumluluğunu üstlendiği ve oybirliğine dayalı kararlar aldığı, siyasi açıdan hassas konular için kullanılmaktadır.[1] Dolayısıyla oybirliği mevzu,

AB'nin temel özelliklerinden birisi olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak bu husus, AB'nin karar alma mekanizmasının işleyişinde zaman zaman aksaklıkları ve sınamaları beraberinde getirmektedir.

AB'de veto konusunda Almanya'nın son zamanlarda artan bir hoşnutsuzluğu olduğu görülmektedir. Nitekim dönemin Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas, 2021 yılında AB üye

**Cemal Ege
ÖZKAN**

devletlerine dış politikadaki veto yetkisinin kaldırılması çağrısında bulunmuş ve buna yönelik "Avrupa dış politikasını, vetolarıyla felç edenler tarafından artık rehin tutulamaz" ifadeleriyle söz konusu duruma tepki göstermiştir.[2]

Benzer politikanın Almanya Şansölyesi Olaf Scholz'un döneminde de devam ettiği görülmektedir. 2022 yılının Temmuz ayında Scholz, "Büyük güçlerin rekabet ettiği bir dünyada, sesimizi duyurmaya devam etmek istiyorsak; artık dış politikada ulusal vetoları göze alamayız." açıklamasında bulunmuştur.[3] Almanya Şansölyesi, 2022 yılının Ağustos ayında tekrar AB'nin dış politika ve vergilendirme konularında oybirliği ihtiyacı olduğunu dile getirmiştir.[4]

Mevzubahis açıklamaların AB'nin ekonomik ve siyasi anlamda en güçlü üyesi olarak öne çıkan Almanya tarafından yapılması, üzerinde durulmasını gereken bir husustur. 2000'li yılların başına kadar ittifakın Batı Avrupa'daki refah seviyesi yüksek ülkelere oluşması, karar alma sürecini hızlandıran bir unsurdur. Ancak özellikle de eski Doğu Bloku üyesi ülkelerin AB'nin beşinci ve altıncı genişlemesinde birliğe dahil olması ve bu nedenle de üye sayısının artması, pek çok sınamayı beraberinde getirmiştir.

Özellikle de ekonomik ve siyasi anlamda daha güçsüz olan bazı AB ülkeleri, birlik içindeki büyük devletlerin tercihlerini geçersiz kılmak için veto ayrıcalıklarını kullanmaktadır. Her ne kadar konuşmalarında ülke ismi vermemiş olsa da Almanya Şansölyesi, Polonya ve Macaristan'daki hükümetlerden hoşnutsuzluk duymaktadır. Örneğin Macaristan'ın kendi ulusal çıkarlarını göz önünde bulundurarak Rusya'ya yönelik uygulanan yaptırımlara sesini yükselten tek AB üyesi olması Berlin tarafından örgütün dış politika konusunda aldığı kararlarda müşterek hareket etmesini engelleyen bir durum olarak değerlendirilmektedir. AB, veto hakkının Macaristan Başbakanı Viktor Orban tarafından birliğin çıkarlarına aykırı bir şekilde kullanıldığını düşünmektedir.[5]

AB karar alma mekanizmasının işleyiş konusundaki tartışmalar, Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle daha sık gündeme gelmeye başlamıştır. Zira Avrupa, II. Dünya Savaşı'nın ardından karşılaştığı en büyük krizle yüzleşmektedir. Bundan dolayı Scholz'un açıklamalarının da bu münvalde değerlendirilmesi gerekmektedir. Öte yandan Ukrayna'daki savaş, üye devletlerin veto haklarının bulunması nedeniyle, AB'nin dış politikada hızlı kararlar alamadığını göstermiştir.

Halihazırda AB'nin 27 üyesi bulunmaktadır. Yakın gelecekte bu sayının 30'u aşması beklenmektedir. Yani AB'nin daha da genişleyeceği düşünüldüğünde, ulusal veto konusunun gündemde olmaya devam edeceği öngörülebilir.

Söz konusu genişleme sürecinin Batı Balkan ülkeleri; Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Bosna Hersek ve Karadağ'la devam etmesi beklenmektedir. Fakat halihazırda ismi geçen ülkelerin çoğu hem kendi aralarında hem de birlikte içerisindeki bazı ülkelerle problemler yaşamaktadır. Örneğin Kuzey Makedonya'nın AB'ye üyelik süreci, Bulgaristan'ın vetosu nedeniyle uzun süre sürüncemede kalmıştır. Bulgaristan, bu vetoyu 2022 yılının Haziran ayında kaldırmıştır. Zira Sofya, Üsküp'ten bazı tarihi, dil ve kimlik sorunlarının çözülmesini talep etmiştir. Tüm bu nedenden ötürü üyelik süreci Kuzey Makedonya'yla birlikte işleyen Arnavutluk'un da dolaylı olarak AB'ye üyelik süreci uzamıştır. Bahsi geçen durum, AB'nin karar alma mekanizmasındaki aksaklığı gözler önüne sermiş ve genişleme sürecini yavaşlatmıştır.

Ayrıca Balkan ülkelerinin üyelikleri gerçekleştiği takdirde, birliğe nasıl adapte olacakları da bir soru işaretidir. Özellikle de Balkanlar'ın bir kriz coğrafyası olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu soru daha da önem kazanmaktadır. Zira üyeliği gerçekleşecek Balkan devletleri de veto hakkına sahip olacaktır. Bu ise AB karar alma mekanizmasını daha da yavaşlatabilir.

Tüm bu nedenlerden ötürü ilerleyen dönemlerde AB'de veto konusunda bir revizyona gidilmesi olasıdır. Ancak bu ihtimalin tıkanıp bir nokta vardır. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, veto hakkının sona erdirilmesinden yana olsa da bunun kaldırılması için de oybirliğine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.[6] Dolayısıyla veto üzerinde bir değişikliğin yapılması, yalnız birkaç devletin alabileceği bir karar değildir. AB'ye üye olan 27 devletin de onayını gerektirmektedir. Bu da süreci iyice içinden çıkılmaz hale getirmektedir.

Özetle AB'de, özellikle de bloğun en güçlü devleti olan Almanya'nın veto konusunda hoşnutsuz olduğu gözlemlenmektedir. Fakat Almanya'nın birliğin en güçlü üyesi olması, ona bu konuda üstünlük tanımamaktadır. Zira AB'ye 27 ülke üyedir ve hepsinin veto hakkı vardır. Dolayısıyla bütün ülkeler, alınan kararlar konusunda eşit oya sahiptir. Veto konusunda değişiklik yapılması bile her üyenin onayını gerektirmektedir. Bununla birlikte her üyenin tek tek ikna edilme zorunluluğu, işleri daha da karmaşıktır. Bu nedenle Almanya'nın istediğini elde etmesi oldukça düşük bir ihtimal olarak görünmektedir.

Veto konusunda bir değişikliğe gidilmesi hâlinde en olası senaryo ise oy çokluğu tercihinin yönelmek olacaktır. Lakin veto konusuna genel çerçeveden bakıldığında, bu çatışmanın bir bakıma ulusal çıkarlarını önceleyen ülkeler ve birliğin çıkarlarını gözetken ülkeler arasında yaşandığı ileri sürülebilir.

[1] "Decision-making Procedures in the European Union", EU Monitor, <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7mlc3gyxp/vg9tsseg-aijv>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[2] "Germany Calls for Abolition of 'Paralysing' EU Member States Foreign Policy Veto", Euronews, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/06/08/germany-calls-for-abolition-of-paralysing-eu-member-states-foreign-policy-veto>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[3] "Germany's Scholz Says EU Can No Longer Afford National Vetoes", Radio Free Europe/Radio Liberty, <https://www.rferl.org/a/eu-scholz-no-veto/31947439.html>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[4] "EU Needs Majority Voting in Foreign, Tax Policy-Scholz", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/eu-needs-majority-voting-foreign-tax-policy-scholz-2022-08-29/>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[5] Cemal Ege Özkan, "Macaristan-Avrupa Birliği İlişkilerinde "Fon" Sorunu", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/macaristan-avrupa-birligi-iliskilerinde-fon-sorunu/>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[6] "Germany Calls for Abolition of 'Paralysing' EU Member States Foreign Policy Veto", Euronews, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/06/08/germany-calls-for-abolition-of-paralysing-eu-member-states-foreign-policy-veto>, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Pakistan Dış Politikasında Çok Yönlülük Arayışları

Hatırlanacağı üzere, 16 Ağustos 2022 tarihinde Pakistan Başbakanı Şahbaz Şerif, "Dünya, yeni bir Soğuk Savaş dönemini göze alamaz."^[1] diyerek küresel sistemin bloklaşmaya dayalı siyaset anlayışına dönmesinin son derece tehlikeli olacağına dikkat çekmiştir. Pakistan Başbakanı'nın açıklamaları, her ne kadar uluslararası sistemle ilgili bir verilen demeçmiş gibi gözükse de esasen İslamabad yönetiminin dış politikada tercih yapmaya zorlanmayı hiçbir şekilde kabul etmeyeceğini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Şerif, Pakistan'ın güç merkezleri

arasındaki dengeleri göz önünde bulunduran çok yönlü diplomasi anlayışına yöneldiğini bir kez daha teyit etmiştir.

Bilindiği gibi Pakistan, 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'a gerçekleştirdiği müdahale esnasında Taliban'la olan münasebetlerinden ötürü birtakım eleştirilere maruz kalmış ve bunun neticesinde Çin'le yakınlaşmayı seçmiştir.

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

İslamabad-Pekin hattında tesis edilen ilişkiler, dönemin koşulları itibarıyla ABD'nin Pakistan'a yönelik dışlayıcı politikasının da etkisi sebebiyle İslamabad'ın rasyonel bir tercihiymiş gibi gözükmiştir. Lakin zaman içerisinde İslamabad, Pekin'le tesis ettiği ilişkilerden beklediği ekonomik kazanımları elde edemediğini görmüştür. Özellikle de Kuşak-Yol Projesi'nin altı ekonomik koridorundan biri olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun (CPEC), kredi ve hibeler üzerinden gerçekleşen altyapı yatırımları vesilesiyle Pakistan'ın kalkınmasına ciddi bir katkı sağlayacağı düşünülmüş; fakat pratikte ülkenin iktisadi anlamda önemli sıkıntılarla yüzleştiği bir netice ortaya çıkmıştır.

Dahası Kuşak-Yol Projesi'ni istikrarsızlaştırmaya yönelik terör saldırıları hasebiyle Pakistan'ın güveniksizleştiği de görülmüştür. Zira proje yatırımlarını hedef alan saldırılar sık sık haberlere yansımaktadır. Bu da İslamabad yönetimini dengeye dayalı çok yönlü bir dış politika arayışına yönlendirmiştir.

Söz konusu arayış açısından Şerif'in Pakistan Başbakanı olmasını milat olarak kabul etmek mümkündür. Bu noktada belirtmek gerekir ki; eski Pakistan Başbakanı İmran Han'ın Batı karşıtı duruşu nedeniyle Şerif'in seçilmesinin ardından İslamabad'ın Batı'yla ilişkilerini onarmaya dönük bir çaba içerisine girmesi son derece normal bir gelişmedir. Ancak Şerif'in göreve başlamasının ardından Pakistan'ın Çin'den tamamen kopmayı seçeceği yönünde iddiaların gündeme geldiği de hatırlanmaktadır.

Pakistan'ın "Batı Açılımı" şeklinde nitelendirilebilecek bir süreç başlatırken; Pekin'le ipleri koparması ise köklü devlet geleneği bulunan bu ülkenin yapacağı bir hata değildir. Bu yüzden de Şerif, iktidarının ilk gününden itibaren dengeye dayalı bir dış politika yürütüleceğini gözler önüne sermektedir. Nitekim Şerif, Başbakan olarak Pakistan Parlamentosu'nda yaptığı ilk konuşmada ABD ve İngiltere gibi devletlerle; yani Batılı aktörle ilişkileri güçlendirmek istediğini açıkça ifade etmiştir.[2] Daha sonra da Pakistanlı yetkililer, CPEC'e verdikleri önemi ortaya koyan demeçleriyle gündeme gelmiştir. Bu da Pakistan'ın dengeye dayalı çok yönlü dış politika arayışını göstermiştir. Son olarak 25 Temmuz 2022 tarihinde yaptığı açıklamada Şerif, Çin'in Pakistan'a yatırım yaptığını ve kendi kapasitesi, kaynakları, teknolojisi, makineleri ve uzmanlığı sayesinde binlerce megavat elektrik üreten santral inşa ederek Pakistan'ın krizi aşmasına yardımcı olduğunu vurgulamıştır.[3]

Pakistan'ın denge arayışlarını yansıtan bir diğer örnek ise ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizi aşmak için attığı adımlarda kendisini göstermiştir. Çünkü İslamabad yönetimi, bir yandan Uluslararası Para Fonu'yla (IMF) 4 milyar dolarlık bir kredi için anlaşma sağlarken;[4] diğer taraftan da Çin'den 2 milyar dolar kredi aldığını duyurmuştur.[5] Bu da Pakistan'ın iktisadi anlamda borçlanırken dahi dengeleri gözettiğini ve tek bir aktöre bağımlı hale gelmek istemediğini göstermesi bakımından oldukça mühimdir. Kısacası Pakistan, tek taraflı bağımlılık ilişkisi oluşmasından imtina etmektedir.

İslamabad'ın denge politikasını yansıtan bir diğer örnek de ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin 2 Ağustos 2022 tarihinde gerçekleştirdiği Tayvan ziyaretinin ardından, 3 Ağustos 2022 tarihinde, Pakistan'ın "Tek Çin Prensipli"ni desteklediğini açıklaması[6] ve bundan kısa bir süre sonra ise ABD ve Orta Asya ülkeleriyle birlikte Tacikistan'da düzenlenen "Bölgesel Güvenlik-2022" isimli tatbikata katılmasıdır.[7]

Anlaşılabileceği üzere Pakistan, bölgesel güvenlik bakımından komşusu olan Çin'in toprak bütünlüğü noktasında Pekin'in geleneksel tezlerine olan desteğini yineleyerek Çin'i karşısına almamaya özen göstermektedir. Ancak bunu yaparken de Güney Asya-Orta Asya hattındaki bölgesel güvenlik meselelerinde ABD'yle yakın çalışabileceği mesajını vermektedir.

Sonuç olarak Pakistan, dış politikasında çok yönlü bir diplomasi anlayışı doğrultusunda hareket etmektedir. Bu nedenle de Şerif dönemiyle birlikte İslamabad'ın Washington-Pekin dengesini göz önünde bulunduran ve tek taraflı bağımlılık ilişkilerinden sakınmaya özen gösteren bir politika uyguladığı söylenebilir. Öyle görünüyör ki; söz konusu dış politika, ustalıkla işlenmekte ve bu yüzden de sağlıklı neticeler doğurmaktadır. Hiç şüphe yok ki; mevzubahis politikanın başarılı bir biçimde devam ettirilmesi, ülkenin ekonomik durumunun, güvenliğinin, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının kuvvetlenmesine katkı sağlayacaktır. Çünkü Şerif'in bloklaşmaya karşı çıkan açıklamaları, çok yönlülüğü esas alan stratejinin sürdürülmesindeki kararlılığı dışa vurumudur.

[1] "World can't Afford Another Cold War Era PM Shehbaz Says", Dawn, <https://www.dawn.com/news/1705201/world-cant-afford-another-cold-war-era-pm-shehbaz-says>, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

[2] "ABD Yeni Pakistan Başbakanı Şerif'i Tebrik Etti", TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-yeni-pakistan-basbakani-serif-tebrik-etti-672477.html>, (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

[3] "Pakistan Başbakanı: Çin Her Zaman Pakistan'a Destek Veriyor", Lotus News, <https://www.ajanslotus.com/pakistan-basbakani-cin-her-zaman-pakistan-a-destek-veriyor>, (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

[4] "Pakistan Reaches Agreement with IMF for \$4 Billion Lifeline", Wall Street Journal, <https://www.wsj.com/articles/pakistan-reaches-agreement-with-imf-for-4-billion-lifeline-11657783994>, (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

[5] "China Rolls over \$2bn Loan for a Year", International The News, <https://www.thenews.com.pk/print/979367-china-rolls-over-2bn-for-a-year>, (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

[6] "Pakistan Reaffirms 'One-China' Policy", Ministry of Foreign Affairs Government of Pakistan, <https://mofa.gov.pk/pakistan-reaffirms-one-china-policy/#:~:text=Pakistan%20reaffirms%20its%20strong%20commitment,for%20regional%20peace%20and%20stability>, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

[7] "National Guardsmen Participate in Regional Cooperation 22", U. S. Army, https://www.army.mil/article/259290/national_guardsmen_participate_in_regional_cooperation_22, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Afganistan'a Ulaşmak İsteyen Çin: Tartışmalı Vahan mı; Yoksa İstikrarlı Orta Asya mı?

Kuşak-Yol Projesi kapsamında çeşitli pazarlara ulaşmak isteyen Çin, alternatif koridorlar ve güzergahlar oluşturmaya çalışmaktadır. Günümüzde Çin'in Asya kıtasında ilişkiler kurmadığı ya da koridorlar tesis edemediği ülke sayısı oldukça azdır. Bu bağlamda karşılıklı saygı ve kazan-kazan yaklaşımı çerçevesinde çeşitli devletlerle yakın münasebetler geliştiren

Çin'in günümüzdeki en önemli amaçlarından biri Afganistan'a ulaşmaktır.

Afganistan, ABD'nin çekilmesinden bu yana çeşitli sosyal, ekonomik, siyasi ve insani krizlerle boğuşmaktadır. Ayrıca birtakım terör örgütlerinin Afganistan'da varlık gösterdiği de bilinmektedir.

Emrah KAYA
ANKASAM
Orta Asya Uzmanı

Söz konusu durum, Taliban yönetiminin otoritesini zayıflatmak ve iç meşruiyetini sağlamayı zorlaştırmaktadır. Buna rağmen Çin, ülkelerin iç meselelerine karışmama politikasıyla pragmatist çerçeveden hareket ederek kurduğu ilişkiler üzerinden kazanımlarını arttırmayı amaçlamaktadır. Afganistan da bu noktada Çin'in en zorlu sınavlarından biridir.

Hatırlanacağı üzere, ABD'nin Afganistan'dan çekileceği dönemde Çin'in bu ülkeyi Pakistan'la birlikte gerçekleştirdiği Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'na (CPEC) dahil etmesi konuşulmuştur.[1]

Daha sonra ise ortaya atılan iddialardan biri Vahan Koridoru üzerinden Afganistan'a ulaşmak istediği olmuştur. Lakin söz konusu bölge hem çeşitli terör örgütlerinin bölgedeki varlığı hem coğrafi yapının zorluğu hem de Güney Asya'daki istikrarsızlıkların Çin'i ve diğer bölge ülkelerini etkileme potansiyeli nedeniyle sağlıklı bir tercih gibi gözükmemektedir.

Ayrıca Pakistan'da son dönemde yaşanan siyasi olaylar, Vahan Koridoru'nun önemini azaldığına dair algıları güçlendirmektedir. Diğer yandan Çinli işçilere bölgede gerçekleştirilen saldırılar ve bölgesel tansiyonun düşmemesi de Pekin'in endişelerini arttırmaktadır.[2] Tüm bunlara ek olarak Pakistan ile Tacikistan arasında Vahan Koridoru'nu kuzey-güney yönlü aşarak bir hattın kurulmasına dair Afganistan'a yapılan baskının bölgedeki gerilimi yükselttiği görülmektedir. Bu da Vahan Koridoru'nu istikrarsızlaştırmaktadır.[3]

Tüm bu gelişmeler nedeniyle Çin'in daha istikrarlı ve güvenlik sorunu olmayan bir güzergaha yöneldiği söylenebilir. Zira kısa süre önce Çin-Özbekistan-Kırgızistan hattının eksik kısmının tamamlanması için çeşitli anlaşmaların yapıldığı ve fizibilite çalışmalarının gerçekleştirildiği bilinmektedir.[4]

Halihazırda Kırgızistan, Özbekistan ile Çin arasındaki en önemli ulaşım merkezidir. Lakin bu ülkedeki demiryolu altyapısının eksikliği, güçlü bir bağın kurulmasını zorlaştırmaktaydı. Bu sebeple üç devlet, Kırgızistan'daki eksikliğin giderilmesine yönelik adımlar atmıştır. Söz konusu demiryoluna ilişkin inşa süreci, aynı zamanda Orta Hat'tın eksik parçasının da tamamlanması demektir.

Öte yandan Özbekistan'ın da uzun süredir Afganistan üzerinden Pakistan'a açılmak istediği bilinmektedir.[5] Bu noktada Pekin yönetimi, bölgesel aktörlerin kendi inisiyatifiyle geliştirmek istediği projelere dahil olarak ve bu ulaşım hatlarını kullanarak Afganistan'a ulaşmaya çalışmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Çin'in Afganistan'a sorunsuz bir şekilde ulaşmak istediği söylenebilir. Üstelik Kırgızistan'daki eksikliğin giderilmesiyle birlikte Çin, sadece Özbekistan'a değil; Afganistan'a da ulaşabilecektir. Bu kapsamda kısa süre önce Çin-Kırgızistan-Özbekistan-Afganistan hattında, Kırgızistan kısmı karayolundan gerçekleştirilse de ilk demiryolu taşımacılığı gerçekleştirilmiştir.[6]

Anlaşılacağı üzere bahsi geçen hattın Kırgızistan parçası tamamlandıktan sonra Çin, diğer bölgelere oranla daha istikrarlı, daha güvenli ve daha az maliyetli bir rota olan Orta Asya üzerinden Afganistan'a ulaşabilecektir. Böylelikle Orta Asya, Çin için hem Avrupa'ya hem de Güney Asya'ya ulaşma konusunda ana merkezlerden biri olacaktır.

Mevzubahis hattın güzergahı ise Kaşgar/Çin-Oş/Kırgızistan-Taşkent/Özbekistan-Mezar-ı Şerif/Afganistan şeklindedir. Güzergahın Afganistan'ın iç kısımlarına doğru uzatılmasına yönelik çalışmalar, bu ülkenin kazanımlarını da arttıracaktır. Zira bir ülke içinde inşa edilen uzun rotalar, daha fazla şehirden geçecek bir demiryolu hattı anlamına gelmektedir. Bu da ilgili şehirlerdeki ticareti olumlu etkileyecektir. Bütün bunlar ise Afganistan'ın kazanımlarını arttırırken; sosyal, ekonomik, siyasi ve insani krizden çıkılması noktasında ihtiyaç duyulan ekonomik kaynağa ulaşmasını da kolaylaştıracaktır.

Bu noktada Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerin Afganistan'a yönelik politikalarının Çin'in politikalarıyla paralellik taşıdığı ifade edilebilir. Özellikle de Afganistan'da istikrarın sağlanması ve pragmatik politikalar çerçevesinde kazan-kazan yaklaşımının benimsenmesi; Taşkent, Bişkek ve Pekin'in Afganistan politikalarının ortak noktalarıdır. Bu sayede Pekin yönetimi, bölgesel projelerin ve koridorların üçüncü aktörler tarafından istikrarsızlaştırılma ihtimalini de bertaraf edecektir.

Sonuç olarak Çin'in önünde Afganistan'a ulaşma noktasında çeşitli alternatifler bulunmaktadır. Lakin bu koridorların önemli bir kısmı oldukça risklidir. Zira Çin'e Asya'daki en yakın ülkelerden biri olarak bilinen Pakistan'da yaşanan olaylar, CPEC'in bile günümüzdeki durumuna ve geleceğine dair tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu noktada Çin'in dış politikasında alternatif koridorlar yaratmak yerine; güvenilir, istikrarlı ve daha az maliyetli koridorlara ulaşmak konusunda bir tutumun öne çıktığı söylenebilir. Zira hem Çin ekonomisinin hem de dünya ekonomisinin olumsuz etkilendiği bir dönemde gönderilen malların ve altyapı yatırımlarının güvenliği ve bölgesel projelerin sürdürülebilirliği önem kazanmaktadır. Bu nedenle de Çin'den Afganistan'a ulaşma noktasında en risksiz ve en düşük maliyetli güzergah olarak Orta Asya ve Orta Koridor ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Pekin'in tartışmalı Vahan Koridoru'nun yerine; istikrarlı Orta Asya'yı tercih ettiği söylenebilir.

[1] Charlotte Greenfield, "Pakistan Discussing Expansion of CPEC to Afghanistan-Ambassador", Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pakistan-discussing-expansion-cpec-afghanistan-ambassador-2021-09-27/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[2] Saikiran Kannan, "Wakhan: The Corridor of Complication between Taliban, Pakistan and China", India Today, <https://www.indiatoday.in/news-analysis/story/wakhan-the-corridor-of-complication-between-taliban-pakistan-and-china-1982403-2022-08-01>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[3] Abdul Raqeeb Sail, "Did Pakistan talk to Afghanistan on Wakhan? To What Extent the Corridor is Important", Pajhwok Afghan News, <https://pajhwok.com/2022/07/27/no-talks-with-pakistan-on-wakhan-transit-road-ia/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[4] Emrah Kaya, "Orta Hat'tın ve Kuşak-Yol'un Eksik Halkası: Kırgızistan", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/orta-hattin-ve-kusak-yolun-eksik-halkasi-kirgizistan/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[5] Mehmet Seyfettin Erol, "Yeni Özbekistan ve Trans-Afgan Koridoru", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/yeni-ozbekistan-ve-trans-afgan-koridoru/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[6] "Запущен первый поезд по новому транспортному коридору "Китай-Кыргызстан-Узбекистан-Афганистан"", Podrobno.uz, <https://podrobno.uz/cat/uzbekistan-i-kitay-klyuchi-ot-budushchego/zapushchen-pervyy-poezd-po-novomu-transportnomu-koridoru-kitay-kyrgyzstan-uzbekistan-afganistan/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Hindistan-Çin Sınır Anlaşmazlıklarının Değerlendirilmesi

9 Eylül 2022 tarihinde varılan anlaşma sonucunda Hintli ve Çinli askerlerin sınırdaki bazı tartışmalı bölgelerden geri çekileceği açıklanmıştır.[1] Sınırın sadece bir bölümünde gerçekleşen bu çekilmenin ne ifade ettiğini anlayabilmek için tüm sınır anlaşmazlıklarının araştırılması önem arz etmektedir. Zira taraflar, daha önce varılan anlaşma kapsamında Fıllı Kontrol Hattı (LAC) olarak bilinen sınır boyunca herhangi bir silahlı çatışmaya girmekten kaçınmaktadırlar. Kırk yılı aşkın bir süredir herhangi bir ölüm olayıyla sonuçlanmayan sınır gerginliği, 15 Haziran 2020 tarihinde Galwan Vadisi'nde meydana gelen olay sonrası bozulmuş, yirmi Hint askerinin öldüğü ve kırk askerinin esir alındığı çatışmalardan sonra ikili ilişkiler, diplomatik ve askerî açıdan gerilemiştir.

Sınırdaki Anlaşmazlık Noktaları

3488 km uzunluğundaki Hindistan-Çin sınırı üç sektöre ayrılabilir. Bunlar; Cemma ve Keşmir Eyal-etinin karşısında Batı Sektörü; Sikkim ve Arunçhal Pradeş'in karşısında Doğu Sektörü ve Himaçal Pradeş ve Uttarkand'ın karşısındaki Orta-Merkez Sektörüdür. Her üç sektörde de Hindistan'ın Çin'le çözülmemiş sınır anlaşmazlıkları vardır. Doğu ve Batı sınırdaki anlaşmazlıklar, dünyada sıkça gündem olmasına rağmen merkez sektördeki anlaşmazlıklar fazla bilinmemektedir.

Doğu sektöründeki sınır anlaşmazlığı, McMahon Hattı'nın Çin tarafından tanınmamasıyla ilgilidir. Söz konusu sınır hattı, İngiliz kontrolündeki Hint

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

Hükümeti'nin 1914 yılında Tibet Hükümeti'yle yaptığı anlaşmayla çizilmiştir. Söz konusu anlaşma, Çin tarafından kabul edilmemektedir. Çünkü Tibet'in böyle bir anlaşmayı imzalayacak bir egemenliğinin olmadığını iddia etmektedir. Çin, günümüzde Hindistan'ın kontrolünde bulunan Arunaçal Pradeş'in tamamını, Güney Tibet'in bir parçası olarak görmekte ve McMahon Hattı'nı reddetmektedir.[2]

Batı'daki sınır anlaşmazlığı, Cemma ve Keşmir Eyaleti'ndeki Ladakh, Aksai Çin ve Demochek bölgeleriyle ilgilidir. 1962 yılındaki savaşta Çin, Aksai Çin ve Demochek bölgesini ele geçirmiştir. Ayrıca Pakistan, sınırdaki topraklarının bir kısmını Çin'e devretmiştir.

Orta sektör ise Hindistan tarafından kontrol edilen ve Çin'in üzerinde hak iddia ettiği toprakları ifade etmektedir. Bu alanlar; Uttarkand ve Himaçal Pradeş'te yer alan Chumar, Kaurik, Shipki La, Nelang ve Laptha'dır. Çin, bu bölgelerin Tibet'in bir parçası olduğunu iddia etmektedir.

2020 Çatışmaları

15 Haziran 2022 tarihindeki çatışmalar, Fiili Kontrol Hattı'nın Hindistan tarafında inşa edildiği iddia edilen iki Çin üssü ve gözlem kulesi konusundaki anlaşmazlıktan dolayı çıkmıştır. Yeni Delhi'nin iddiasına göre, bu çatışmadan bir hafta öncesi taraflar gerilimi azaltmak için bir anlaşmaya varmışlar; ancak Çin birlikleri, Galwan Vadisi'nde geçici "yapılar" kurmak süratıyla hattı ihlal etmiştir.

Çatışmalar, Hint devriyesinin Çin birliklerinin geri çekildiği iddiasını doğrulamak için tepeye yaklaşmasıyla patlak vermiştir. Çin'e ait büyük bir asker grubu, Hint birlikleriyle karşı karşıya gelmiş ve bu karşılaşma, kısa süre içerisinde silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Çinli birlikler, yirmi Hintli asker öldürmüştür, düzinelerce asker yaralanmış ve esir almıştır. 1975 yılından bu yana ilk kez ölümlerle sonuçlanan bu çatışmanın başlıca iki nedeni olduğu belirtilmektedir. En önemli neden, Hindistan'ın 2019 yılında Cemma ve Keşmir Eyaleti'ne özerklik sağlayan 370. maddeyi yürürlükten kaldırması olarak görülmektedir. Böylece Hindistan, Çin'le tartışma yaşadığı Ladakh'ta tam kontrol sahibi olmuştur. Buna ek olarak Çin, Hindistan'ın sınır bölgelerindeki yol yapımına ve kontrol noktası inşasına tepki göstermektedir. Zira Çin, Hindistan'ın kontrol hattı boyunca inşa ettiği 255 km'lik Darbuk-Shyok-Daulat Beg Oldie (DSDBO) yolunu bölgedeki çıkarlarına bir tehdit olarak görmektedir.[3]

Sınır Müzakereleri

Hindistan-Çin sınırına ilişkin ilk ciddi müzakereler, 1960 yılında başlamış; fakat bundan kısa süre sonra 1962 yılında iki ülke arasında savaş çıkmıştır. 1967 senesinde de benzer sınır çatışmaları devam etmiştir. 1979 yılında diplomatik ilişkiler yeniden kurulana kadar ikili münasebetler yıllarca donmuş halde kalmıştır. Diplomatik ilişkiler yeniden kurulur kurulmaz her iki taraf da sınır müzakerelerine koyulmuş; ancak siyasi irade olmaksızın süregelen müzakereler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Müzakerelerin formatı değişiklik arz etse de muhtevası aynı kalmış ve 2020 yılındaki çatışmaya kadar bu görüşmeler sürmüştür. Bu toplantılarda çalışma grupları, yol gösterici ilkeler, güven artırıcı önlemler, genel çerçeveler, çalışma mekanizmaları gibi isimler kullanılmıştır.[4]

1981-1987 yılları arasında 8 tur üst düzey görüşme, 1988-2002 yılları arasında 14 ortak çalışma grubu toplantısı ve 2003-2020 yılları arasında özel temsilciler arasında 17 görüşme yapılmıştır. 2020 yılındaki çatışmalardan sonra taraflar, sadece mevcut gerginliği yatıştırmak ve sınır anlaşmazlıklarını çözmek için değil; aynı zamanda birliklerin geri çekilmesini sağlamak açısından da ikili müzakerelerin sayısını ciddi şekilde arttırmışlardır. 2020 çatışmalarından 2021 senesinin Temmuz ayına kadar geçen süreçte Hindistan ile Çin arasında her zamankinden daha fazla müzakere yapılmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Kolordu komutanı düzeyinde 12 görüşme
- General seviyesinde 10 görüşme
- Tuğgeneral düzeyinde 55 görüşme
- Çatışmanın önlenmesi için 1450 telefon görüşmesi

Sınır Meselesinde Son Gelişmeler

2022 senesinin Temmuz ayında Hindistan, bir kez daha Çin'den birliklerini sürtüşme noktasından geri çekmesini istemiştir.[5] Bunun yanı sıra Yeni Delhi, Çin'den kritik bölgelerdeki sınır devriyelerini de sonlandırmasını talep etmiştir. Çin, bu süreçte sınırdaki birliklerini ve devriyelerin sıklığını arttırmakla birlikte savaş uçaklarıyla sınırdaki provokatif eylemlerde bulunmaya devam etmiştir. Bunun üzerine Hindistan Ulusal Güvenlik Danışmanı Ajit Doval, Çin'in herhangi bir sınır ihlaline müsamaha göstermeyeceğini söylemiştir.[6] Zira Pekin yönetimi, özellikle 16. tur sınır görüşmelerinin hemen öncesinde savaş uçaklarını Ladakh çevresinde uçurarak Hindistan'ı birçok kez provoke etmiştir.

Sınır görüşmelerinden sonra Hindistan Savunma Bakanlığı, her iki tarafın da askeri ve diplomatik kanallar aracılığıyla yakın temasta kalmayı ve diyalogo sürdürmeyi kabul ettiğini açıklamıştır. Bu süreçte hem Hindistan hem de Çin, sınırlara asker sevkıyatı yapmaya ve füze sistemleri konuşlandırmaya devam etmiştir. 21 Eylül 2022 tarihinde Hindistanlı üst düzey komutanlar, Çin'in gerek sınır bölgesinde gerekse de denizlerde zorlu bir meydan okuma gerçekleştirdiğini yinelemiştir.[7]

Hindistan'ın temel iddiası, Çin'in statükoyu tek taraflı olarak ihlal ettiği yönündedir. Pekin ise Yeni Delhi'nin durumu yanlış değerlendirdiğini ve uzlaşmayı ihlal ettiğini savunmaktadır. Her iki taraf da sınırın gerçekte nerede olduğu konusunda anlaşamadığı için sınır gerginlikleri devam etmektedir. Her iki ordu da sınır konusunda farklı düşüncelere sahip olduğu için sınır devriyelerini karşı devletin sınırları içerisinde yapabilmektedir. Bu durum, her iki taraf için de geçerlidir. Hindistan ile Pakistan arasında tartışmalı Keşmir Sorunu olmasına rağmen geçici sınır açıkça tanımlandığı için benzer krizler yaşanmamaktadır. Pakistan ve Hindistan orduları, hangi noktaya kadar devriye gezeceklerini tam olarak bilmektedir. Ancak Hindistan ile Çin arasında böyle bir durum yoktur. Bu yüzden de Hindistan ve Çin arasındaki sınır çatışmaları önlemek amacıyla geçici sınırın belirlenmesi yönünde bir beklenti oluşmaktadır. Bunun sağlanması halinde her iki ordunun en uç devriye noktaları belirlenecek, dolayısıyla herhangi bir karşılaşma ve çatışma olasılığı da ortadan kalkacaktır.

Hindistan, Çin'den sınır bölgelerinde karşılıklı bir sınırın çizilmesini istemiş; fakat Çin sürekli olarak bunu reddetmiştir. Örneğin bu talep, 2015 Hindistan Başbakanı Narendra Modi tarafından Çin Devlet Başkanı Şi Jinping'e iletilmiş; ancak Çin bununla ilgilenmemiştir. Bunun yerine Pekin, sınır bölgelerinde her iki tarafın da

altyapı inşa etmesini karşılıklı olarak engelleyen "davranış kurallarının" kabul edilmesi istemektedir. Bunun sebebi, Çin'in sınırdaki halihazırda daha fazla karayolu ve diğer altyapı tesislerine sahip olmasıdır. Hindistan ise 1962 savaşından sonra sınır bölgelerini geliştirmeyi ihmal etmiştir. Bu nedenle de son yıllarda hem yol yapımına ağırlık vermiş hem de devriyelerinin sıklığını arttırmıştır. Bu da Çin'in rahatsızlığına yol açmaktadır.

Çin, mevcut gerilimlerin temel sebebinin Hindistan'ın altyapı inşası ve askeri konuşlandırması olduğunu iddia etmektedir. Buna cevap olarak sınırın kendi tarafındaki altyapıyı geliştirerek ordunun bölgeye hızlı şekilde konuşlanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat aynı şeyi Hindistan'ın yapmasına izin vermemektedir.

Taraflar arasındaki sınır sorunlarının çözümü için mevcut konjonktür uygun değildir. Çin'in Ladakh bölgesinde sınır kontrol hatlarının ötesine geçmesi, Hindistan'ın sert tepkisine ve çatışmalara yol açmaktadır. 16. tur müzakerelerden sonra Hint ve Çin askerileri, Ladakh'taki iki tartışmalı bölgeden çekilmesine rağmen diğer sektörlerdeki anlaşmazlık devam etmektedir.

Mevcut koşullarda taraflar, kontrol ettiği alanları, yani mevcut statükoyu korumak suretiyle yeni bir sınır anlaşması imzalama yoluna gidebilir. Ancak Hindistan tarihsel olarak bu düşünceyi reddetmektedir. Çin de böyle bir kalıcı çözümlerle ilgilenmektedir. Tarafların uzlaşmaya yaklaştığı en iyi çözüm, sınır çatışmalarını önlemek için tüm hat boyunca geçici bir sınırın belirlenmesidir. Hindistan, bunu teklif etmesine rağmen Çin buna yanaşmamaktadır.

[1] "India, China to Withdraw from Disputed Border Area by Monday", Reuters, <https://www.reuters.com/world/india/india-says-disengagement-along-disputed-area-with-china-be-completed-by-sept-12-2022-09-09/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[2] "Achilles Heel in India's Border Defence with China", India Defence Review, <http://www.indiandefencereview.com/news/achilles-heel-in-indias-border-defence-with-china/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[3] "Five Things to Know About the India-China Border Standoff", Al Jazeera, https://www.aljazeera.com/news/2020/6/22/five-things-to-know-about-the-india-china-border-standoff, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[4] "India-China Border Impasse: What would be a Common-Sense Solution?", RT, <https://www.rt.com/op-ed/538338-india-china-border-solution/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[5] "India Again Asks China to Withdraw Troops from Friction Points", Times of India, <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-again-asks-china-to-withdraw-troops-from-friction-points/articleshow/92941892.cms>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[6] "India Will not Tolerate any Transgression by China: NSA Ajit Doval", NDTV, <https://www.ndtv.com/india-news/national-security-adviser-ajit-doval-on-india-china-india-will-not-tolerate-any-transgression-by-china-nsa-ajit-doval-3086719>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[7] "China Remains a Formidable Challenge, Says Navy Chief", The Hindu, <https://www.thehindu.com/news/national/china-remains-a-formidable-challenge-pakistan-is-continuing-military-modernisation-says-navy-chief/article65914474.ece>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Arnavutluk-İngiltere Hattında Düzensiz Göç Sorunu

İki Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) müttefiki olan Arnavutluk ile İngiltere arasındaki ilişkilerin mahiyetini son zamanlarda düzensiz göçmen sorunu oluşturmaktadır. Özellikle de Arnavutluk'tan İngiltere'ye yönelen düzensiz göçmen akımı, İngiliz medyasının ana gündemlerinden birini oluşturmaktadır.

İngiltere Savunma Bakanlığı verilerine göre, 2022 yılının Ağustos ayında Manş Denizi'ni geçen göçmen sayısının, 2020 senesinin tamamından daha fazla olduğu kaydedilmiştir.[1] Bununla birlikte Arnavutluk'tan İngiltere'ye gelen göçmen sayısı, diğer ülkelere kıyasla çok daha fazladır. Bu durum ise İngiltere'de Arnavut kökenli göçmenler konusuna özel olarak bir dik-

**Cemal Ege
ÖZKAN**

kat çekilmesine sebebiyet vermektedir.

İngiltere Hükümeti yetkililerine göre, halihazırda Arnavutların Manş Denizi'ni geçen insanların yaklaşık %60'ını oluşturduğu ve bu rakam, geçen yılki sayının 100 katına tekabül etmektedir.[2] Arnavut medyasına yansıyan haberlere göre ise Arnavutların ülkeden göç etme nedenlerinin başında mali sebepler ve daha iyi yaşam standartları arayışı gelmektedir.[3]

Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda İngiltere, Manş Denizi üzerinden ülkeye giriş yapmaya çalışan Arnavut düzensiz göçmenlerin küçük botlarla ülkeye girişinin engellenmesine yönelik tedbirler almaktadır. 25 Ağustos 2022 tarihinde Londra ve Tiran, İngiltere'ye yasadışı yollardan giren göçmenlerin hızla sınır dışı edileceğini taahhüt ederek ortak çalışma kararı almıştır.[4]

Yaşanan gelişmeler çerçevesinde İngiliz medyasına Boris Johnson'un Başbakanlığı döneminde İçişleri Bakanı olarak görev yapan Priti Patel ile Arnavutluk Hükümeti arasında varılan anlaşmaya göre, Arnavut polisinin göçmen gelişlerini gözlemlemek ve İngiliz Hükümeti'yle istihbarat paylaşmak üzere Kent Sahil'i'ne getirilebileceği yönünde haberler yansımıştır.[5] Ayrıca Patel'in küçük teknelerle İngiltere'ye gelen bütün Arnavutların adli ve biyometrik bilgilerinin paylaşılması amacıyla üst düzey Arnavutluk kolluk görevlileriyle bir araya gelerek görüşmeler yaptığı da belirtilmiştir.[6]

Görüleceği üzere, İngiltere'nin yaşadığı bu sorun karşısında Arnavutluk Hükümeti yetkilileriyle tam bir işbirliği içinde olduğu görünmektedir. Dolayısıyla söz konusu işbirliği, taraflar arasında bir kriz yaşanmasını önlemektedir. Her ne kadar bu politikaların tohumu, Boris Johnson döneminde atılmış olsa da Liz Truss döneminde de söz konusu tutumunun devam etme ihtimali yüksektir. Özellikle de İngiliz medyasına Arnavutluk konusunda yansıyan haberlerde dikkat çekilen noktalardan biri de söz konusu topluluğa yönelik olumsuz tavidir.

Henüz 2019 yılında, Arnavut mafyasının İngiltere'deki uyuşturucu ticaretinin kontrolünü ele geçirdiğine dair yazılar kaleme alındığını görmek mümkündür.[7] Ayrıca İngiltere'deki hapisanelerin, göçmen kriziyle mücadele etmek için harekete geçilmediği takdirde, Arnavutluk'taki hapisanelerden daha fazla Arnavut suçluyu barındırabileceğine yönelik iddialar gündeme gelmiştir.[8]

Anlaşılacağı gibi, İngiliz medyasında Arnavutların İngiltere'de suç çeteleri oluşturduğuna ve uyuşturucu ticaretiyle ön plana çıktığına vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla İngiltere Hükümeti'nin Arnavutluk'tan gelen düzensiz göçmenler konusunda tutumunu daha da sertleştirmesi ihtimal dahilindedir. Ancak buna rağmen Londra-Tiran hattında bir gerginlik yaşanması beklenmemektedir. Zira taraflar sürecin yönetimi hususunda işbirliği içerisindedir. Bu anlamda Tiran'ın Londra'yla uyum içinde hareket ettiği söylenebilir.

Arnavutluk Başbakanı Edi Rama, 18 Eylül 2022 tarihinde yaptığı açıklamada, genç Arnavutlara, insan kaçakçılarının Manş Denizi'ni geçmeleri için binlerce sterlin ödemek yerine; parayı İngiltere'de kazanabileceklerinden daha fazla kazandıracak kırsal turizm işletmelerine yatırımları gerektiğini iletmiştir.[9] Kuşkusuz Arnavutluk Başbakanı, söz konusu açıklamalarını İngiltere'yle bu olay sebebiyle kriz yaşanmasını istemediğinden dile getirmiştir.

İngiltere ile Arnavutluk arasında düzensiz göçmenler sorunu devam ederken; sürece üçüncü aktörlerin müdahil olma ihtimali de vardır. Zira İngiliz basınının iddiasına göre, İran tarafından Arnavutluk'a düzenlendiği iddia edilen siber saldırılar sonucunda Londra ile Tiran arasında söz konusu soruna ilişkin yapılan görüşmeler ortaya çıkarılmıştır.[10] Ancak haftalar önce buna rağmen Arnavutluk Parlamentosu, Manş Denizi'ni geçen Arnavut göçmenlerle ilgili cezai ve biyometrik verilerin İngiliz kolluk kuvvetleriyle paylaşılması yönünde bir bildiri kabul etmiştir.[11]

Sonuç olarak İngiltere'ye yönelen düzensiz Arnavut göçü, pek çok açıdan özel bir konudur. İki ülkenin tam bir uyum içinde hareket etmesi, sorunun bir krize dönüşmesini önlemektedir. Ayrıca Arnavutluk örneği, Londra yönetiminin gelecekte diğer ülkelerden yönelebilecek düzensiz göç konusunda uygulayacağı politika için bir emsal teşkil edebilir. Bu sorunu daha da ilginç kılacak nokta, İran'ın müdahil olma ihtimalidir. Söz konusu ihtimal, sürecin oldukça farklı bir noktaya evrilmesine neden olabilir.

[1] Matt Dathan, "More Migrants Crossed Channel in August Than During Whole of 2020", The Times, <https://www.thetimes.co.uk/article/more-migrants-crossed-channel-in-august-than-during-whole-of-2020-j8tpxntpb>, (Erişim Tarihi:20.09.2022).

[2] Flora Thompson, "Majority of Migrants Crossing Channel are Albanian-Reports", The Independent, <https://www.independent.co.uk/news/uk/priti-patel-channel-isu-albania-border-force-b2151836.html>, (Erişim Tarihi:20.09.2022).

[3] "Depopulation Crisis: 1.7 Millions of Albanians Have Left the Country", Tirana Times, <https://www.tiranatimes.com/?p=148533>, (Erişim Tarihi:20.09.2022).

[4] "UK and Albania Pledge Rapid Removal of Those Entering the UK Illegally", Government of the United Kingdom, <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-albania-pledge-rapid-removal-of-those-entering-the-uk-illegally>, (Erişim Tarihi:20.09.2022).

[5] Nicola Kelly, "Albanian with British-Born Children Faces Deportation After Decade in UK", The Guardian, <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/aug/26/albanian-british-born-children-faces-deportation-decade-uk>, (Erişim Tarihi:20.09.2022).

[6] "More Migrants Crossed Channel in August Than in the Whole of 2020: More Than 8,600 Arrived in UK on Small Boats Taking Total for Year to More Than 25,000", The Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11165923/More-migrants-crossed-Channel-August-2020-Total-year-25-000.html>, (Erişim Tarihi:20.09.2022).

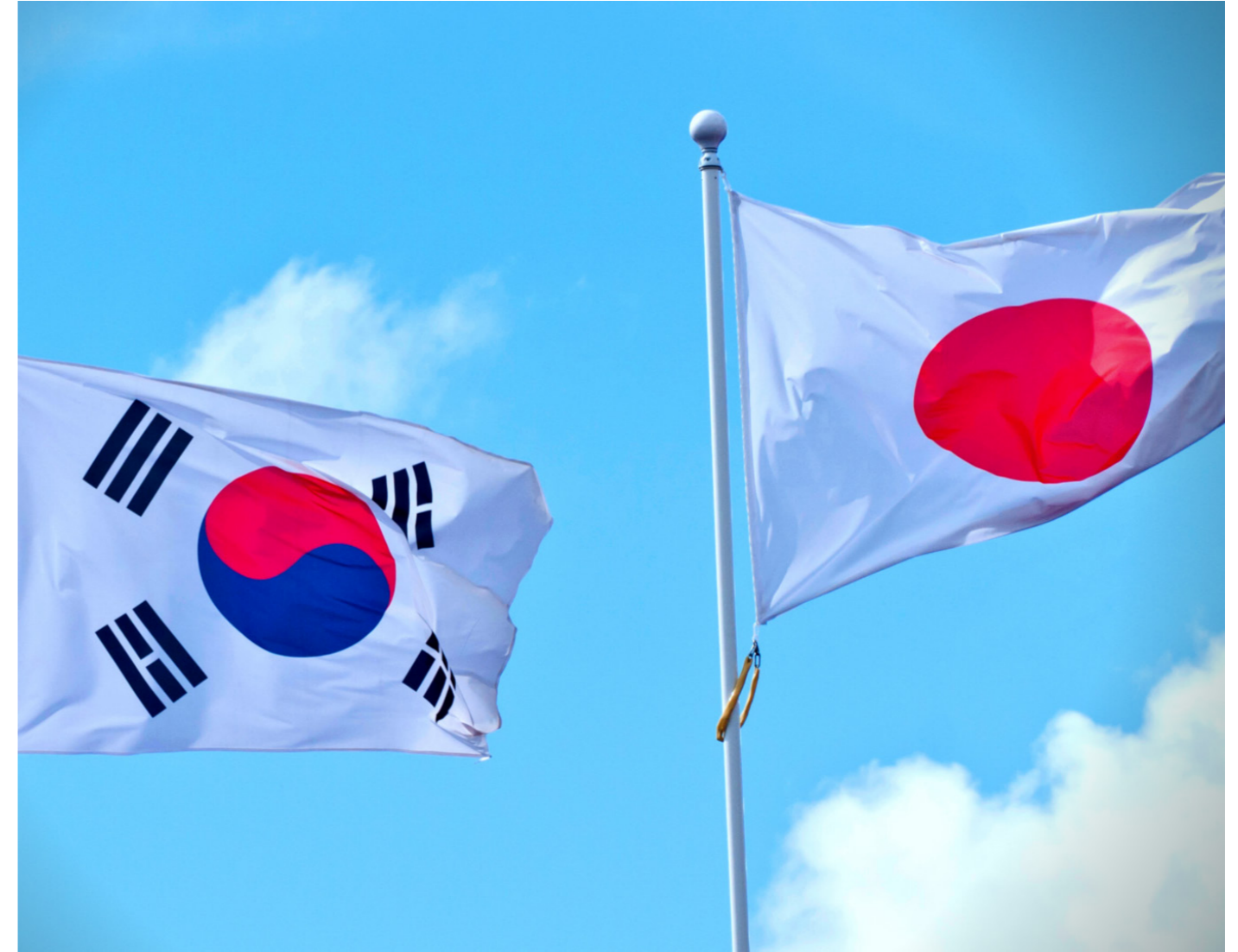
[7] Mark Townsend, "Kings of Cocaine: How the Albanian Mafia Seized Control of the UK Drugs Trade", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/13/kings-of-cocaine-albanian-mafia-uk-drugs-crime>, (Erişim Tarihi:21.09.2022).

[8] Jon Austin, "Britain is Becoming 'Albania's Alcatraz', Campaigners Warn", Daily Express, <https://www.express.co.uk/news/uk/1664301/albanian-criminals-uk-crossings-immigration-alcatraz-Richard-Tice>, (Erişim Tarihi:21.09.2022).

[9] Charles Hymas, "Stop Crossing the Channel and Earn More at Home, Albanian PM Tells His People", The Daily Telegraph, <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/09/18/stop-crossing-english-channel-albanian-pm-tells-people/>, (Erişim Tarihi:21.09.2022).

[10] Charles Hymas, "Secret UK and Albania Talks on illegal Migrants Exposed by Iranian Hack", The Daily Telegraph, <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/09/19/secret-uk-albania-talks-illegal-migrants-exposed-iranian-hack/>, (Erişim Tarihi:21.09.2022).

[11] Aynı Yer.

ANKASAM ANALİZ

Güney Kore-Japonya Yakınlaşması: Washington-Seul-Tokyo İttifakı

İkinci Dünya Savaşı, savaşa katılan tüm milletlerin tarihinde telafisi zor yaralar açmıştır. Bunun en büyük nedeni, coğrafi keşiflerle başlayan sömürgeciliğin devam etmesidir. Söz konusu durum, aslında Milletler Cemiyeti'nin de başarısızlığa uğramasıyla merkantalist ve realist görüşlerin dönemin devlet yönetimlerinde baskın rol üstlendiğinin göstergesidir. Nitekim zikredilen süreç, Güney Kore-Japonya ilişkilerinde de derin yaralar açmıştır. Bu yaralar, üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen taraflar arasındaki ilişkilerde kilit rol oynamaktadır. Ancak Güney Kore-Japonya ikilisi, her ne kadar ikili münasebetler bakımından kötü bir geçmişe sahip olsalar da yeniden şekillenen jeopolitik ortam nedeniyle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.

Elcan TOKMAK

Bilindiği gibi, bir yandan Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetleri; diğer taraftan da Çin'in Rusya'yla gelişen ve derinleşen ilişkileri hasebiyle Pasifik'te sular ısınmaktadır. Kuzey Kore, uzun süredir bölgede nükleer denemelerde bulunmakta ve oturduğu her masadan geçmişte onayladığı anlaşmaları göz ardı ederek kalkmaktadır. En nihayetinde Pyongyang yönetimi, kendisini 9 Eylül 2022 tarihinde nükleer güç ilan etmiştir. Dahası bu yasayla Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim Jong Un, ülkesine önleyici nükleer saldırı yetkisi de tanımıştır. Elbette bu durum, bölgenin güvenliğini ve istikrarını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Öte yandan Çin, 2022 yılının Şubat ayından beri Ukrayna'da savaşan Rusya'yla ilişkilerini belirli bir seviyede tutmaya özen gösterirken; Tayvan çevresinde gerçekleştirdiği tatbikatları arttırarak bölgesel güvenlik ortamını kırılganlaştıracak adımlar atmaktadır. ABD ise önce Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin ziyaretiyle, sonra Tayvan'a desteğini hem ekonomik anlamda hem de askeri bakımdan arttıran yasayla ve son olarak da ABD Başkanı Joe Biden'ın "Eğer Tayvan'a bir saldırı olursa, Tayvan'ı savunacağız" açıklamasıyla, stratejik belirsizlik ilkesinden ayrılıp açıkça Tayvan'ı savunacağını ifade etmiştir. Bu da gerilimin artmasına tırmanmasını hızlandırmıştır.

Japonya-Güney Kore Yakınlaşması

Yukarıda belirtildiği üzere Japonya ve Güney Kore, uzun süre birbirine coğrafi bakımdan yakın; zihinsel olarak uzak iki ülke olmuştur. Ancak son dönemde cereyan eden bazı gelişmeler sayesinde iki ülke, yakınlaşma sinyalleri vermektedir. Örneğin taraflar, İkinci Dünya Savaşı sırasında zorla çalıştırılan işçilerin emek tazminatları konusundaki görüşmelerini sürdürme kararı almıştır.[1] Bunun öncesinde de Japonya ve Güney Kore Dışişleri Bakanları, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun toplantı aralarında bir araya gelerek çeşitli konuları ele almıştır.

Söz konusu görüşmeler sırasında tarihi meselelerin çözülmesine ve hem ikili münasebetlerin hem de ABD'yle üç taraflı ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.[2] Toplantılarda değişen jeopolitik koşullara da vurgu yapıldığı düşünüldüğünde, Güney Kore-Japonya yakınlaşmasının sadece ulusların arasındaki sorunları sona erdirmek amacıyla meydana gelmediği söylenebilir.

Aslında değişen jeopolitik ortam, öncelikle Kuzey Kore ve onun nükleer faaliyetleriyle ilişkilidir. Diğer taraftan Güney Kore ve Japonya'nın Kuzey Kore'den ziyade; onu destekleyen ve koruyup kollayan Çin'e odaklandıkları ifade edilebilir. Nitekim 21 Eylül 2022 tarihinde basına yansıyan haberlere göre Kuzey Kore lideri Kim Jong Un, Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in gönderdiği mektuba verdiği cevapta, düşman güçlere karşı Çin-Kuzey Kore ilişkilerinin geliştirileceğini ifade etmiştir. Buna ek olarak Çin'in Kuzey Kore'nin nükleer yasasına tatmin edici şekilde karşı çıkmadığı da göz önünde bulundurulduğunda Pekin, her ne kadar Pyongyang'ın nükleer güç seviyesine ulaşmasına karşı çıktığını belirtse de bölgede kendisine bir üstünlük sağladığına inandığı bu gelişmelere sıcak baktığı öne sürülebilir.

Ayrıca bazı Çinli uzmanların söz konusu görüşü destekler nitelikteki analizleri de dikkat çekicidir.[3] Tüm bu olaylardan da anlaşılacağı gibi, bölgede Japonya-Güney Kore yakınlaşması, sadece ulusların sürüncemede kalmış sorunlardan kurtulmak istemelerinin bir sonucu olarak görülse de yakınlaşmanın temelinde Seul ve Tokyo'nun Pekin'e karşı kendi konumlarını güçlendirme çabasının yattığı söylenebilir.

ABD-Güney Kore-Japonya İttifakı

Dünya gündemi, bir yandan Rusya-Ukrayna Savaşı'yla meşgulken; diğer taraftan Asya-Pasifik bölgesinde tansiyonu yükselten hadiseler meydana gelmeye devam etmektedir. Tayvan Sorunu'nun tırmandırılmasını takip eden süreçte Kuzey Kore, nükleer güçten vazgeçmeyeceğini açıklamış ve daha da ileri giderek önleyici nükleer saldırı hakkını kendisine tanıdığını duyurmuştur. Elbette bölge gündeminin bu kadar sıcak olması, ABD-Japonya-Güney Kore üçlüsünün teyakkuza geçmesine yol açmıştır.

Bu kapsamda Japonya ve Güney Kore, kendi aralarındaki tarihsel sorunları çözmeye çalışırken; Washington ve Seul de ABD'nin yeni enflasyonla mücadele yasası kapsamında Güney Kore'li elektrikli araç üreticisi şirketlerin teşvik dışında bırakılması hakkında görüşmelerde bulunmaktadır.[4]

Tüm bu gelişmeler yaşanırken ABD, THAAD Füze Savunma Sistemleri'ni Güney Kore'ye konuşlandırmaktadır. İlk füze savunma sistemleri, 2017 yılında Güney Kore'nin Kuzey Kore merkezli nükleer tehditlere karşı kendini daha etkili savunmak istemesiyle konuşlandırılmıştır. Güney Kore, devam eden konuşlandırmalara bir yenisini eklerken; Çin, bu durumdan rahatsız olmuştur. Zaten bu yüzden de 16 Eylül 2022 tarihinde Çin Ulusal Halk Kongresi Daimî Komitesi Başkanı Li Zhanshu, Güney Kore'ye gerçekleştirdiği üç günlük ziyaret sırasında hassas konuların uygun şekilde ele alınması gerektiğini ve THAAD Sistemleri meselesinde makul bir çözüm bulmanın önem arz ettiğini vurgulamıştır.[5]

Mevzubahis olaylar ışığında ABD ve Güney Kore'nin gelişen ilişkileri, Çin'i rahatsız etmektedir. THAAD Savunma Sistemleri'nin Güney Kore'ye konuşlandırılmasının devam etmesi, Pekin yönetimi için bir güvenlik ikilemi yaratmıştır. Çünkü Seul, bu sistemlerin Pyongyang merkezli tehditlere karşı olduğunu ifade etmesine rağmen Çin, söz konusu sistemlerin kendisini hedef aldığını düşünmektedir.

Diğer taraftan artan Kuzey Kore tehdidine karşı ABD, Japonya ve Güney Kore üçlüsü, uzun süredir görüşmeler gerçekleştirmektedir. Bu görüşmeler, Kuzey Kore'nin artan nükleer kabiliyetinin ve yeni nükleer yasasının da etkisiyle yoğunluk kazanmıştır. Bu bağlamda görüşmeler, ilk bakışta yalnızca Pyongyang'a karşıymış gibi görünse de Pekin'in bu aktörün temel müttefiki olması ve her türlü desteğini sürdürmesi,[6] görüşmelerin Çin'i de hedef aldığına ilişkin tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak bölgede Çin-Kuzey Kore ittifakına karşı, Güney Kore-Japonya-ABD işbirliği gelişmekte ve derinleşmektedir. Washington yönetimi, Japonya ve Güney Kore'yle yakınlaşarak Kuzey Kore ve Çin'i sınırlandırma arzusu içerisindedir. Nitekim nükleer uçak gemisi USS Ronald Reagan'ın Güney Kore ziyareti[7] de bu yönde atılmış bir adım olarak yorumlanabilir. Dahası ABD'nin hem Tayvan'ı olası bir Çin saldırısına karşı koruyacağını açıklaması hem de QUAD ve AUKUS gibi bölgesel askeri işbirliklerini güçlendirmek istemesi, Çin'e karşı uygulanan çevreleme politikasının genişletilmek istendiğine işaret etmektedir.

[1] "Japan S. Korea Agree to Seek Early Resolution of Wartime Labor Issue", Japan Today, japantoday.com/category/politics/japan-s-korea-agree-to-seek-early-resolution-of-wartime-labor-issue, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[2] Jo He-rim, "Foreign Ministers of South Korea, Japan Vow 'Sincere Efforts To Resolve Historic Disputes'", The Korea Herald, www.koreaherald.com/view.php?ud=20220920000650, (Erişim Tarihi: 12.09. 2022).

[3] Kawala Xie, "China's Reaction to North Korea's Nuclear Weapons First-Use Law Tipped to be Muted", South China Morning Post, www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3192253/chinas-reaction-north-koreas-nuclear-weapons-first-use-law, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[4] Hyonhee Shin, "S. Korea's Yoon Asks Biden to Resolve Concerns over EV Subsidy Rules", Reuters, www.reuters.com/technology/us-sko-re-exchange-frank-views-vehicle-credits-network-fees-2022-09-22/, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[5] Zhang Han, "South Korea Proceeds with THAAD to Enhance Alliance With US Risk China Ties", Global Times, www.globaltimes.cn/page/202209/1275609.shtml, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[6] Xie, a.g.m.

[7] Josh Smith, "U.S. Air Craft Carrier To Visit South Korea For The First Time Since 2018", Reuters, www.reuters.com/world/asia-pacific/us-aircraft-carrier-visit-skorea-first-time-since-2018-2022-09-19/, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Hedefi Enerji Jeopolitiğinden Ukrayna'yı By-Pass Etmek mi?

Rusya-Ukrayna Savaşıyla başlayan süreç, enerji güvenliğinin önümüzdeki dönemlerde devletlerin de dış politikalarına yön veren en temel konu olacağını göstermektedir. Özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Batılı devletlerin Ukrayna'ya verdiği destek ve bu bağlamda Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, uzun yıllardır bu tarz bir sorunla karşı karşıya kalabileceğini öngören ve buna hazırlık yapan Moskova yönetiminin enerji kartını gerektiğinde

kullanabileceği mesajını vermesini beraberinde getirmiştir. Bu da bir silah olarak enerjinin önemini gündeme taşımıştır.

Aslında enerjinin silaha dönüştürülmesi ve bu silahın silahın kullanılması yeni bir hadise değildir. Nitekim 2003 yılında Moskova yönetiminin kabul ettiği Enerji Konsepti'nde "Rusya, önemli enerji kaynakları rezervlerine ve ekonominin gelişiminin temeli olan, iç ve dış politikayı uygulamak

Dr. Cenk PALA
ANKASAM
Enerji
Başdanışmanı

için bir araç olan güçlü bir yakıt ve enerji kompleksine sahiptir." cümlesine yer verilmiştir. Böylelikle küresel enerji piyasasında etkin konuma sahip olan Rusya, enerji faktörünün bir hibrit araç veya dış politika aracı olarak kullanabileceğini de tüm dünyaya beyan etmiştir.

Rusya tarafının enerjinin hibrit araç olarak kullanılmasının uygulamalarından biri, Gürcistan-Rusya ilişkilerinin en gergin dönemi olan 2006 yılında yaşanmıştır. Söz konusu dönemde Rusya'nın Gürcistan'ın da dahil olduğu bir projede sorunları çözüme kavuşturduğunu ifade etmesine rağmen Tiflis yönetimi, Moskova'ya yönelik sert açıklamalarda bulunmaktaydı. Bunun karşılığında ise Rusya tarafından Gürcistan'ın Moskova Büyükelçiliği'ne doğalgaz arzı kesilmiştir. Sadece büyükelçilik özelinde yaşanan bu olay, Kremlin yönetiminin hem siyasi hem ekonomik baskı aracı olarak enerji faktörünü kullanabildiğini gözler önüne sermiştir.

Aslında Rusya, geçmişte Ukrayna'ya karşı da benzer hamlelerde bulunmuştur. Örneğin 1993 senesinde Moskova yönetimi, Ukrayna'ya yönelik gaz arzında %25 oranında kesintiye gitmiştir. Resmi açıklamaya göre, kesintinin nedeni ödenmeyen faturalar olsa da kesintinin nükleer silahların teslimine ve Karadeniz Filosu hakkında Rusya'ya verilen ultimatomla dair gerçekleşecek ikili toplantının sadece bir hafta öncesine denk gelmesi, tesadüf olarak yorumlanamaz. 1995 yılında da Moskova, Kiev'i CIS Gümrük Birliği'ne katılmaya ikna etmek amacıyla gaz ihracat fiyatını arttırmıştır. 2006, 2009 ve 2015 yıllarında ise Ukrayna'yla yaşanan taşıma ücreti, gaz fiyatı ve ödenmeyen faturalar nedeniyle kış ortasında Ukrayna'ya yönelik gaz kesintilerine gidilmiştir. Bu aynı zamanda ülkede elektrik kesintilerinin yaşanmasını beraberinde getirmiştir.

Diğer taraftan mesele doğalgazdan ibaret değildir. Nitekim 2014 senesinde Moskova yönetimi, Ukrayna'nın doğusunda Luhansk ve Donetsk bölgelerindeki Rusya yanlı ayrılıkçıları desteklerken kömür madenlerini hedef almış ve bu da Ukrayna'nın ulusal enerji sisteminde kırılmalara neden olmuştur.

24 Şubat 2022 tarihinden itibaren ise Rusya Ordusu'nun kontrol altına aldığı yerler arasında öncelikli olarak nükleer enerji santraller ön plana çıkmıştır. 11 Ağustos 2022 tarihinde de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) gündemine gelen Zaporozhye Nükleer Santrali ve çevresinde yaşanan çatışmalar uluslararası kamuoyunu meşgul etmiştir. Yani Rusya-Ukrayna Savaşı, sadece askeri yöntemlerin kullanılmasıyla değil; enerji kartı üzerinden yapılan hamlelere de tanıklık etmektedir.

Dahası pek dile getirilmese de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın nedenlerinden biri de enerjidir. Zira Ukrayna'nın AB ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'yle (NATO) yakın ilişki kurmasını sağlayan Rus gazının AB'ye taşınması sürecinde oynadığı transit rol ve 32 bcm/yıl kapasiteli yeraltı depolarının AB'ye yakınlığı, zamanla Moskova açısından rahatsız edici bir husus haline gelmiştir. Çünkü savaş vesilesiyle Moskova, Ukrayna'yı enerji jeopolitiğinden by-pass etmeye çalışmaktadır.

1990'lı yılların ortalarından itibaren Rusya, Avrupa'ya yapılan yılda 150-160 bcm düzeyindeki gaz satışında % 90 oranında bağımlı olduğu, tek başına 132 milyar m3 (bcm) toplam taşıma kapasitesine sahip olan ve Ukrayna-Slovakya üzerinden Avrupa'ya ulaşan başta Dostluk (Brotherhood) olmak üzere, Soyuz (toplam 26 bcm kapasite) ve Northern Lights (toplam 51 bcm kapasite) dahil yılda yaklaşık 210 bcm gaz taşıma kapasitesine sahip üç transit boru hattı sisteminin kritik geçiş ülkesi Ukrayna'nın by-pass edilmesine yönelik projeler geliştirmektedir.

Esasen, Rusya, Viktor Çernomirdin döneminde (1992-1998), dönemin Gazprom Başkanı Rem Vyakhirev'in liderliğindeki ekiple, öncelikle Gazprom içindeki Ukrayna kökenli mühendisleri/çalışanları tasfiye etmeye yönelik bir operasyon başlatmıştır. Ardından Yamal bölgesindeki 11 trilyon m3 (tcm) rezervden üretilecek yaklaşık 70 bcm hacmindeki doğalgazı Ukrayna dışı bir güzergah (Beyaz Rusya-Polonya-Almanya) aracılığıyla Avrupa'ya; daha doğrusu en büyük Rus gazı tüketicisi olan AB üyesi Almanya'ya taşınması için YAMAL I ve Slovakya üzerinden Avusturya'ya uzanacak YAMAL II boru hatları geliştirilmiştir. Yamal I ve II'nin her biri yılda 33 bcm gaz taşıyacak şekilde dizayn edilmiştir.

2000 km uzunluğundaki YAMAL I, 2002 senesinde YAMAL-Avrupa adıyla devreye alınmış ve Rus gazı, Almanya'ya ulaştırılmaya başlanmıştır. Fakat Ukrayna ve Polonya, o dönemde zaten Türkiye ile ABD tarafından geliştirilen "Doğu-Batı Enerji Koridoru"nun en önemli iki projesi Bakü-Tiflis-Ceyhan (petrol) ve Türkmen (gaz) Boru Hattı projeleriyle rekabet halindeyken; Kafkas petrolünün Odessa-Brody-Gdansk

Petrol Boru Hattı'yla Baltık Denizi'ne ulaştırılması amacıyla yeni ve üstelik 35 milyon tonluk Baltık-Karadeniz petrol piyasasında Rusya'yı tehdit eden bir proje geliştirince Moskova, Polonya-Almanya güzergahı karşısında bizzat desteklediği Beyaz Rusya-Polonya-Slovakya-Avusturya güzergahını izleyecek YAMAL II Hattı'nın yapımına izin vermeyerek projeyi baltalamayı tercih etmiştir.

Bir anlamda Ukrayna'nın hamlelerinden yorulan Rusya, YAMAL II Hattı'nı Polonya'yla birlikte 2013 senesinin Ağustos ayında yeniden gündeme getirmiş; ancak her iki ülkeye de güveni kalmadığı için ikinci hattı tamamen planlarından çıkarmıştır. Yıllarca çürümeye terk edilen Odessa-Brody Hattı, bitiminden yaklaşık dört yıl sonra yine Ruslar tarafından bu kez sadece Brody-Odessa olarak Kazak ve Rus petrollerinin Karadeniz üzerinden dünya piyasalarına ulaştırılması için tersine kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Rusya'nın Ukrayna'ya transit gaz taşımacılığındaki bağımlılığı sona ermemiştir. Bu bağlamda Ukrayna'yı by-pass etmeyi kafasına koyan Moskova, Avrupa gaz ihtiyacını karşılama noktasında tekel olma arzusuyla Kiev yönetimini hedef almıştır. Zira 2005-2006 ve 2008-2009 yıllarında Rusya, Ukrayna'yla doğalgaz mücadelesi vermiş ve bu süreçte söz konusu ülkenin by-pass edilmesi gerektiği fikrini içselleştirmiştir.

Sonuç olarak enerjiyi önemli bir silah olarak kullanan Rusya, bu kozu elinde bulundururken hem tekel olmak istemekte hem de diğer devletlere olan bağımlılığını ortadan kaldırmanın yollarını aramaktadır. Moskova'nın enerji bağlamında by-pass etmek istediği aktörlerin başında ise Ukrayna gelmektedir. Dolayısıyla Rusya-Ukrayna Savaşı'nın tek nedeni Ukrayna'nın by-pass edilmesi hedefi olmasa da en önemli sebeplerinden biri budur.

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşında Tehlikeli Boyut: Nükleer Tehdit

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 2002 yılında Füze Savunması Sistemi (ABM) Sözleşmesi'nden çekilmesiyle başlayan "Yeni Soğuk Savaş" dönemi ve Soğuk Savaş dönemine kıyasla çok daha tehlikeli bir boyuta ulaşan silahlanma süreci, hızlı bir şekilde devam etmektedir. Hem ABD hem de Rusya, hipersonik seyir füzelerini de içeren hızlı ve tehlikeli bir nükleer silahlanma yarışına girmiştir. Nitekim tüm dünyanın yok olmasıyla sonuçlanabilecek nükleer bir savaşın çanları her geçen gün daha da fazla çalınır hale gelmiştir.

1945 yılında Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombalar vesilesiyle hayatımıza giren nükleer silahlar, esasen Soğuk Savaş'la özdeşleşmiştir. Bu süreçte, özellikle de Detant Dönemi'ne kadar olan gelişmeler, nükleer caydırıcılık esaslarına göre şekillenmiştir. Bu dönemde ABD'de Bernard Brodie, Herman Kahn ve Thomas Schelling gibi isimler, nükleer caydırıcılık ve nükleer strateji konusunda çalışma yapan önemli bilim insanları olarak ön plana çıkmıştır. Küba Krizi'nin barışçıl yollardan çözülmesi ise dünyayı nükleer bir savaşın eşiğinden döndürmüştür.

Doç. Dr. Şafak OĞUZ
ANKASAM
Güvenlik Danışmanı

Detant Dönemi'yle birlikte uluslararası kamuoyunun gündeminden kısmen uzaklaşmaya başlayan ve Soğuk Savaş sonrasında gündemde neredeyse hiç yer tutmayan nükleer silahlar ve nükleer savaş tehlikesi, Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte yeniden en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Rusya'nın özellikle de ABD ve İngiltere gibi Batılı devletlerin Ukrayna lehine savaşa fiilen müdahil olması gibi bir ihtimalin önüne geçebilmek için nükleer silah kullanma tehdidinde başvurması, Soğuk Savaş döneminin en gözde kavramlarından olan nükleer caydırıcılık kavramını yeniden gündeme getirmiştir.

Moskova yönetiminin yeni dönem nükleer caydırıcılık hamlesi, belirli bir program dahilinde aşama aşama gerçekleşmiştir. Bu sürecin en önemli adımlarından biri, 1 Mart 2018 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından yenilmez olarak tanımlanan yeni nesil stratejik silah sistemlerinin tanıtılmasıdır. Putin'in bu silah sistemlerinin Washington yönetiminin 2002 yılında, 1972 tarihli ABM Sözleşmesi'nden çekilmesine ve ABD'nin hem kendi topraklarında hem de Rusya'nın sınırlarına yakın bölgelerde teşkil ettiği füze savunma sistemlerine cevap olarak geliştirildiğini ifade etmesi dikkat çekmektedir.[1] Böylece Putin, yeni dönem nükleer caydırıcılık politikası için ilk temelleri atmıştır.

Takip eden süreçte Rusya'nın nükleer silah politikalarının esasları, Putin tarafından 8 Haziran 2020 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren "Rusya Federasyonu Nükleer Caydırıcılığına İlişkin Devlet Politikasının Temel Esasları" adlı dokümanda ortaya konulmuştur.[2] Söz konusu doküman, açık bir şekilde Rusya'nın nükleer silahlarının bir caydırıcılık unsuru olduğuna vurgu yapmıştır.

Mevzubahis belgede belirtilen Rusya'nın nükleer silaha başvurabileceği koşullar ise şu şekilde sıralanmıştır:

Rusya'nın ya da müttefiklerinin topraklarına saldırma amacıyla balistik füze fırlatıldığına ilişkin güvenilir bilgi elde edilmesi
Rusya'ya ya da müttefiklerine hasım bir devlet tarafından nükleer silahlar ya da diğer kitle imha silahlarıyla saldırı yapılması
Rusya'nın kritik hükümet ya da askeri tesislerine, hasım bir devlet tarafından saldırıda bulunulması; nükleer birliklerin mukabele yeteneğinin ortadan kaldırılması
Devletin bekasını tehlikeye sokacak şekilde Rusya'ya konvansiyonel silahlarla saldırı düzenlenmesi
Söz konusu doktrinin esasları, Ukrayna Savaşı boyunca her kademedeki Rus yetkili tarafından dile getirilmiştir. Yetkililer, Batı'nın savaşa müdahil olması halinde, Rusya'nın nükleer silah kullanacağını açık ya da üstü kapalı bir şekilde dile getirmiştir. Nitekim ilk önemli hamlelerden biri de yine Putin'den gelmiştir. Putin, 24 Şubat 2022 tarihinde yaptığı konuşmada, ABD'nin ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) faaliyetlerinin artık Rusya'nın ulusal varlığını ve bekasını tehdit eder hale geldiğini ifade ederek, aslında nükleer silah kullanım konseptinde belirtilen şartlarından birinin sağlandığını ima etmiştir.[3] Zaten Putin savaşın hemen başında da 27 Şubat 2022 tarihinde, devletin nükleer silahlarının alarm seviyesinin yükseltilmesi emrini vermiştir.[4] Savaş, daha ikinci ayını doldurmadan da Rusya, yeni dönemin en güçlü nükleer silahı olarak kabul edilen SARMAT füzesinin denemesini yapmıştır.[5]

Diğer yandan Kremlin Sözcüsü Dmitri Peskov, 22 Mart 2022 tarihinde CNN muhabiri Christiane Amanpour'la yaptığı söyleşide Rusya'nın bekası tehdit altında olursa, nükleer silaha başvurabileceğini ifade ederek Batı'nın Ukrayna Savaşı'na askeri müdahalesi ihtimaline karşı bir gözdağı vermiştir. Bir anlamda Peskov, nükleer silahların hangi şartlarda kullanılacağı konusunda, 2020 yılında yürürlüğe giren belgeye atıfta bulunmuştur.[6]

Moskova yönetimi, zaman içerisinde söylemlerini sertleştirirken; Ukrayna'ya destek veren devletleri açıkça tehdit etmiştir. Nitekim bir Rus devlet televizyonu, SARMAT'la ilgili yayın esnasında söz konusu silahın iki dakika içerisinde Londra'ya ulaşabileceğini ve İngiltere'yi haritadan silebileceğini iddia ederek İngiltere'yi açıkça tehdit etmiştir.[7] Diğer yandan Rus medyası, bir SARMAT silahının Texas eyaleti kadar bir bölgeyi ya da Fransa'nın tamamını yok edebileceği iması etmiş ve dolayısıyla ABD ve Fransa'ya gözdağı vermiştir.[8]

Batılı devletlerin Rusya'nın Ukrayna Savaşı'nda nükleer silah kullanabileceğine yönelik iddiaları konusunda Rus yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda, nükleer silahların caydırıcılık etkisine vurgu yapılmaya başlanması dikkat çekmiştir. Nitekim Rusya Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Silahsızlanma ve Silahların Kontrolü Dairesi Başkanı Alexander Trofimov, New York'ta yapılan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması Gözden Geçirme Konferansı'nda Rusya'nın Ukrayna Savaşı'nı kazanmak için nükleer silah kullanma tehdidinde bulunduğu iddiasının gerçek olmadığını öne sürerek Rusya'nın Nükleer Silah Doktrini'nde de belirtildiği şekliyle, yalnızca herhangi bir kitle imha silahı ya da konvansiyonel silah saldırısına maruz kalması durumunda bu silahlara başvurabileceğini ifade etmiştir.[9]

Yine Rusya Savunma Bakanı, Ukrayna'daki savaşı kazanmak için nükleer silah kullanmaya gerek olmadığını ve savaşı konvansiyonel birliklerle kazanabileceklerini ifade ederken; nükleer silahlara, ancak meşru müdafaa halinde başvuracaklarını söyleyerek nükleer si-

lahların caydırıcılık unsuru olduğunun altını çizmiştir.[10] Hemen ardından Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Maria Zaharova da nükleer silahların sadece acil durumlarda ve herhangi bir saldırıya cevap olacak şekilde kullanılacağını ifade etmiştir. Sözcü, Rusya'nın NATO ve ABD'yle doğrudan karşı karşıya gelmesinin Rusya'nın çıkarına olmadığını da sözlerine ilave etmiştir.[11]

Zaporijya Nükleer Tesis'i'ne yönelik tartışmaların odağında olan Rusya Ulusal Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dimitri Medvedev, Rusya gibi nükleer güçlerin dağılmasının kıyamet günüyle sonuçlanabileceği uyarısında bulunarak açıkça Rusya'nın siyasal bütünlüğüne zarar verilmesine yönelik hamlelerin nükleer bir savaşa yol açacağı imasında bulunmuştur.[12]

Son olarak da Putin, Donbas bölgesinde Rusya'ya katılıma ilişkin bir referandum yapılacağı haberinden sonra "kısmi seferberlik" ilan ederken; Batı'nın Rusya'ya karşı nükleer silah kullanma şantajı yaptığını iddia etmiştir. Ayrıca Rus lider, Rusya'yı yok etmeyi hedefleyen Batı'ya karşı ülkesinin toprak bütünlüğünü korumak için nükleer silahlar dahil, ellerindeki tüm silahları kullanabileceklerini ifade etmiş ve bunun bir blöf olmadığını vurgulamıştır.[13]

1 Ağustos 2002 tarihinde; yani çok kısa bir süre önce Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması Gözden Geçirme Konferansı'na gönderdiği mektupta, Rusya'nın nükleer savaş istemediğini ve böyle bir savaşın galibi olmayacağını ifade eden Putin'in aniden nükleer savaş tehdidinde bulunması, farklı açılardan değerlendirilebilecek bir konudur. Ancak gerçek olan şu ki; nükleer silah ve nükleer savaş, açık bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

Sonuç olarak Rusya, Batı'nın hamlelerini, özellikle de Ukrayna'daki gelişmeleri ulusal varlığına ve bekasına tehdit olarak görmekte ve 2020 yılında yayınlanan dokümanda da belirttiği şekilde bekasını korumak için nükleer silah kullanabileceğini ifade etmektedir. Detant Dönemi'nden beri uluslararası kamuoyunun rekabet yerine işbirliğine yöneldiği nükleer silahlar konusu, yeniden tırmanışa geçmiştir. Belki de Küba Krizi'nden bu yana nükleer savaş tehdidi, liderler tarafından hiç bu kadar net bir şekilde dile getirilmemiştir. Bu yüzden de tehdit, artık çok daha ciddi ve büyük bir hale gelmiştir. Dönemin Sovyetler Birliği lideri Mihail Gorbaçov'un katkılarıyla sona eren Soğuk Savaş, adeta Gorbaçov'un ölümüyle yeniden hortlamış ve nükleer caydırıcılık uluslararası kamuoyunun gündeminde bir kez daha yer bulmuştur.

[1] "Presidential Address to the Federal Assembly", Official Internet Resources of the President of Russia, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/page/286>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[2] "Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence", The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fiUBmANaH/content/id/4152094?p_p_id=101_INSTANCE_rp0fiUBmANaH&_101_INSTANCE_rp0fiUBmANaH_languageId=en_GB, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[3] "Russia's Nuclear Weapon Use Policy", The Bulletin, <https://thebulletin.org/2022/03/read-the-fine-print-russias-nuclear-weapon-use-policy/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[4] "Putin Signals Escalation as He Puts Russia's Nuclear Force on High Alert", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/27/vladimir-putin-puts-russia-nuclear-deterrence-forces-on-high-alert-ukraine>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[5] "Rusya'nın Nükleer Silah Kullanma İhtimali Arttı mı", Habertürk, <https://www.haberturk.com/son-dakika-rusya-nin-nukleer-silah-kullanma-ihimali-artti-mi-3415838>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[6] "Putin Spokesman Refuses to Rule Out Use of Nuclear Weapons if Russia Faced an Existential Threat", CNN, <https://edition.cnn.com/2022/03/22/europe/amanpour-peskov-interview-ukraine-intl/indexhtml>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[7] "Putin Confirms Sarmat Ballistic Missile Deployment-How Powerful is the 'Satan 2' Rocket", Express, <https://www.express.co.uk/news/world/1628895/putin-sarmat-ballistic-missile-deployment-powerful-evg>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[8] "Russia is Planning to Flight Test New Missile with a Range of 6,200 Miles and Capable of Destroying an Area the Size of France", Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-9110579/Russia-planning-flight-test-new-missile-capable-destroying-area-size-France.html>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[9] "Russian Delegation Rejects Accusations of Threats to Use Nuclear Weapons in Ukraine at UN", TASS, <https://tass.com/politics/1488461>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[10] "Russia Has 'No Need' to Use Nukes in Ukraine, Putin's Defence Chief Insists, as Zelensky Calls for Fresh Sanctions Over Attacks on Nuclear Power Plant", Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11115789/Russia-no-need-use-nukes-Ukraine-Putins-defence-chief-insists.html>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[11] "Russia Says Nuclear Weapons Use Possible Only in Emergency Circumstances", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-nuclear-weapons-use-possible-only-emergency-circumstances-2022-08-18/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[12] "Russian Official Issues Stark Nuclear Warning to US: 'Chess Game' of Death", Newsweek, <https://www.newsweek.com/russian-official-issues-stark-nuclear-warning-us-chess-game-death-1739674>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

[13] "Putin Drafts up to 300,000 Reservists, Backs Annexation Amid War Losses", The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/21/putin-speech-annexation-ukraine-russia/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Kafkasya'da Barış Bozucu Aktör: Karabağ Klanı

Barış ve çatışma araştırmaları perspektifinden bakıldığında, uzun süre çatışan iki taraf, bir tarafın iradesini askeri güç kullanarak diğer tarafa benimsetmesi ya da çatışmanın olgunlaşması neticesinde normalleşme süreci başlatmaktadır. Lakin söz konusu normalleşme sürecine karşı çeşitli siyasi ve askeri grupların ya da üçüncü tarafların olumsuz müdahalesi söz konusu olabilmektedir. Bu gruplar, literatürde "barış bozucu" ya da "spoiler" şeklinde tanımlanmaktadır. Barış bozucu aktörlerin en çok kullandıkları araç, kaynağı ve nedeni bilinmeyen şiddet ya da çatışmalardır.

Şiddet ve çatışmalar nedeniyle ilişkilerini normalleştirmeye çabalayan taraflar arasındaki güven problemi derinleşmektedir. Böylelikle normalleşmenin gerçekleşmesi için atılan güven inşa edici adımlar, sonuçsuz kalmakta ve uzlaşma süreci terk edilebilmektedir. Bu yöndeki gelişmeler, uzun bir çatışmanın ardından normalleşmeyi isteyen iki tarafın da çıkarına uygun değildir. Lakin barış bozucu aktörler, söz konusu durumdan faydalanmakta ve kazanımlarını devam ettirmektedir. Nitekim Azerbaycan ile Ermenistan arasında İkinci Karabağ Savaşı'ndan bu yana yaşanan çatışmaların ana nedenlerinden biri de Karabağ Klanı gibi barış bozucu aktörlerdir.

Emrah KAYA
ANKASAM
Orta Asya Uzmanı

Ermenistan'ın otuz yıl boyunca uluslararası hukuka aykırı bir şekilde işgal ettiği Karabağ, İkinci Karabağ Savaşı'nın neticesinde Azerbaycan Ordusu'nun kazandığı haklı zafer vesilesiyle kurtarılmıştır. Esasen işgal dönemi boyunca Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki çatışmayı barışçıl yollarla sonlandırmak ve bölgesel sorunları çözmek için çeşitli adımlar atılmıştır. Fakat bunlar başarısız olmuştur. Ancak 2018 yılında Ermenistan'da gerçekleşen Kadife Devrim'le iktidara gelen Nikol Paşinyan, farklı bir tutum benimsemeye başlamıştır.

Ermenistan'ın ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarının farkında olan Paşinyan, ülkesinin izolasyon durumuna son vermek, Erivan'ı farklı devletlerin nüfuzundan kurtarmak ve Batı'ya açılabilmesi için Ermenistan'daki sorunları çözmeyen ve bölgesel krizleri derinleştiren nefrete dayalı Ermeni milliyetçisi söylemlere karşı çıkan bir politika geliştirmeye başlamıştır. İkinci Karabağ Savaşı'nda Ermenistan Ordusu'nun aldığı yenilgi, bu noktada Paşinyan'ı alternatif yollar aramaya zorlamış, bölgesel sorunların güçlenen Azerbaycan karşısında askeri yöntemlerle çözülemeyeceğini Ermeni toplumuna göstermiştir. Bunun üzerine Paşinyan, 10 Kasım 2020 tarihinde Azerbaycan'la ateşkes anlaşmasını imzalamıştır.

Erivan'da artan baskılar karşısında Paşinyan, 20 Haziran 2021 tarihinde erken seçime gitmiş ve aldığı %54 civarındaki oyla başbakanlık görevine devam etmiştir. Söz konusu durum, Ermeni toplumunun Paşinyan'ın politikalarını desteklediğinin kanıtı olarak görülmüş ve Ermenistan Başbakanı, güven tazeleyerek görevini sürdürmüştür.

İki ülke arasında çeşitli müzakereler gerçekleştirilmesine rağmen bazı dönemlerde Karabağ'daki tansiyonun yükseldiği görülmektedir. Bunun arkasındaki temel aktörlerin ise Karabağ Klanı şeklinde bilinen Ermeni etnik milliyetçileri ve Karabağ'daki Ermenistan yanlısı ayrılıkçı gruplardır. Zira Paşinyan'ın normalleşme yanlısı tutumu, söz konusu aktörlerin çıkarlarına ve Ermenistan siyasetindeki nüfuzlarına zarar vermektedir.

Karabağ Klanı'nı oluşturan etnik milliyetçiler arasındaki isimlere bakıldığında, ilk olarak Ermenistan'da Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak görev yapmış olan Robert Koçaryan ön plana çıkmaktadır. Koçaryan'ın görevde bulunduğu süreçte, bölgede çözümsüzlüğü benimseyen sert politikalar izleyen bir siyasetçi olduğu bilinmektedir. İktidarda olduğu dönemde Koçaryan, nefret söylemleri üzerinden hareket ederek Azerbaycan'a karşı açık bir cephe almıştır.

İkinci önemli isim ise Serj Sarkisyan'dır. Sarkisyan da Koçaryan gibi hem Başbakan hem de Cumhurbaşkanı olarak üst düzey vazifeler yürütmüştür. Özellikle de Koçaryan'dan sonra onun Cumhurbaşkanı olması, Ermeni siyasetindeki nefret söylemlerinin devamlılığı şeklinde okunabilir. Ancak 2018 yılında Kadife Devrim gerçekleşmiş ve Sarkisyan, iktidarını kaybetmiştir.

Paşinyan ise hem Azerbaycan'la ateşkes anlaşması imzalamış hem de halkın desteğini almaya devam etmiştir. Bu durum, Karabağ Klanı'nın bütün planlarının altüst eden bir husus şeklinde nitelendirilebilir.

Tüm bu nedenlerden ötürü Karabağ Klanı, Paşinyan'ı zor durumda bırakmak, Azerbaycan'ı "şeytanlaştırmak" ve Ermeni toplumundaki milliyetçi duyguları suistimal etmek için Bakü ile Erivan hattındaki normalleşme sürecini sabote etmeye çalışmaktadır. Özellikle de çeşitli dönemlerde Ermenistan'ın gerçekleştirdiği ateşkes ihlalleri ve çeşitli grupların Azerbaycan'a yönelik terör faaliyetleri, bu anlamda bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sonuç olarak tarihsel gerçeklerle örtüşmeyecek şekilde nefrete dayalı etnik milliyetçi söylemler kullanan Karabağ Klanı, Ermeni Ordusu'ndaki nüfuzları sayesinde bölgedeki barış bozucu faaliyetlerini yoğunlaştırmaktadır. Kuşkusuz 2022 yılının Eylül ayından Karabağ'da yaşanan çatışmaların ana nedenlerinden biri de bu durumdur. Zira dikkat edildiğinde Azerbaycan-Ermenistan normalleşmesi hız kazandıkça, süreci provoke etmeye çalışan saldırıların yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Bu noktada kalıcı barış anlaşmasının imzalanmamasının ateşkesi kırılganlaştırdığı da vurgulanmalıdır. Bir diğer ifadeyle kalıcı barışın imzalanmaması süreci Karabağ Klanı başta olmak üzere çeşitli grupların provokasyonlarına açık hale getirmektedir.

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Vişegrad Grubu'na Etkisi

Vişegrad Grubu (V-4), 15 Şubat 1991 tarihinde Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya tarafından Orta Avrupa'daki Doğu Bloku'nun kalıntılarını ortadan kaldırma ve Orta Avrupa ülkeleri arasındaki tarihi düşmanlıkların üstesinden gelinmesi arzusuyla oluşturulmuştur.[1]

Çekoslovakya'nın Slovakya ve Çekya olarak ayrılmasının ardından V-4, dört üyeye varlığını sürdürmüştür. Eski Doğu Bloku üyesi olan bu dört

devletin Batı'yla entegrasyon süreci de eşzamanlı gerçekleşmiştir. 1999 yılında önce Polonya, Macaristan ve Çekya; Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olmuş, ardından bu üç ülkeyi 2004 senesinde Slovakya'nın üyeliği izlemiştir.[2] V-4 ülkeleri, 2004 yılında da Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmuşlardır.[3]

Dört üye ülke, bölgesel işbirliğinin yanı sıra AB gibi uluslararası kuruluşlarda da birlikte hareket

**Cemal Ege
ÖZKAN**

etmişlerdir. Ancak bu birliktelik, 24 Şubat 2022 tarihinde Moskova yönetiminin Ukrayna'ya savaş açması nedeniyle büyük bir yara almıştır. Bu durumun en temel nedeni ise Macaristan ve Polonya arasında yaşanan ayrışmadır.

Budapeşte-Varşova hattındaki ilişkiler, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlayana kadar oldukça iyi ilerlemiş; iki ülke, özellikle de düzensiz göç konusunda AB içinde yakın işbirliği geliştirmiştir. Ancak söz konusu savaş, iki ülke arasındaki yakın işbirliğini zedelemiştir. Zira Macaristan, AB içinde Rusya'ya yönelik yaptırımlara karşı çıkan tek birlik üyesi olarak dikkat çekmektedir.

Öte yandan Polonya ise Doğu Avrupa'daki Rus karşıtlığının merkezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Budapeşte ve Varşova'nın Moskova'ya yönelik farklı tutumları, iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebebiyet vermiştir.

Grubun bir diğer üyesi Slovakya'nın Rusya-Ukrayna Savaşı'na yönelik tepkisi, Polonya ve Çekya'ya göre daha düşük bir tonda olmuştur. Slovakya, AB'nin Rus petrolüne yönelik yaptırımlarından olumsuz etkileneceğini ve bu durumun hafifletilmesi için blokta dayanışma beklediğini ifade etmiştir.[4]

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın V-4'e etkisi, yalnızca Macaristan ve Polonya arasındaki ilişkilerin bozulmasıyla sınırlı kalmamış, Rusya'nın işgalini sert bir şekilde kınayan Prag yönetimi, Budapeşte'yi Moskova'ya yönelik enerji yaptırımlarına katılmadığı için eleştirmiştir.[5] Ayrıca Çekya Dışişleri Bakanı, V-4'ün işbirliğinin Macaristan'ın Ukrayna'daki savaşa yönelik tutumu nedeniyle zayıfladığını öne sürmüştür.[6]

Görülebileceği üzere, V-4 üyesi ülkeler arasında söz konusu savaşa yönelik tutum ve yaptırımlar konusundaki anlaşmazlık vardır. Dolayısıyla grup üyelerinin Rusya konusunda uyguladıkları farklı politikalar, ülkelerin iç politikalarına da farklı bir şekilde yansımıştır. Örneğin 3 Eylül 2022 tarihinde Çekya'da yaklaşık 70.000 kişinin katıldığı protesto gösterilerinde, artan enerji fiyatları karşısında hükümet tarafından uygulanan politikalar eleştirilmiştir.[7] Ancak Rus enerjisine yaptırım getirilmesine karşı çıkan Macaristan'da benzer protestoların yaşanmadığı da görülmektedir. Bu açıdan V-4 içerisinde Macaristan'ın diğer üyelere göre, Rusya-Ukrayna Savaşı ve ardından Rusya'ya yönelik yaptırımlar hususunda enerji güvenliğini gözetten bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Tüm bunlara ek olarak Macaristan'ı eleştiren AB ülkelerinde toplumsal kırılganlığın arttığı da gözlemlenmektedir. Rusya'nın enerji kartını oynaması, Çekya örneğinde de görüleceği üzere, Avrupa'daki bazı toplumlardaki huzursuzluğu arttırmıştır.[8] Bu bağlamda Avrupa'da yaklaşan kış öncesi V-4 üyeleri arasında enerji güvenliği konusunda en az sorun yaşayacak devletin Macaristan olacağı söylenebilir.

V-4 kapsamında Polonya ve Çekya'nın Rusya'ya karşı daha şahin bir politika izledikleri, Slovakya'nın ise Rusya'nın işgaline karşı çıkmakla birlikte; Moskova yönetimiyle karşı karşıya gelmekten kaçındığı söylenebilir. Macaristan'ın tutumunu ise Rusya yanlısı politika şeklinde nitelendirmekten ziyade; kendi ulusal çıkarları çerçevesinde enerji güvenliğini merkeze alan bir yaklaşım üzerinden yorumlamak mümkündür.

Her ne kadar Rusya-Ukrayna Savaşı, Macaristan ile Polonya arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebebiyet vermişse de özellikle de AB eksenli son gelişmelerin iki ülkeyi yeniden müşterek bir politika izlemeye yönelttiği öngörülebilir. Bu çerçevede Polonya'nın son zamanlarda Macaristan'la ilişkileri düzeltmeye dönük adımlar atması[9] ve Budapeşte'ye yönelik olası AB yaptırımlarına karşı çıkacağı açıklaması[10] dikkat çekicidir.

Özetle Rusya-Ukrayna Savaşı, iki ülke arasındaki ilişkileri ne kadar olumsuz etkilediyse AB eksenli gelişmelerin de bir o kadar olumlu etkileme ihtimali söz konusudur. Son gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, iki devletin ortak paydada buluşmaları, bir tercihten çok zorunluluk olarak değerlendirilebilir.

Neticede Rusya-Ukrayna Savaşı'nın V-4 ülkeleri arasındaki işbirliğini zedelediği ifade edilebilir. Her ne kadar grubun ortak bir dış politikası olmasa da Rusya-Ukrayna Savaşı'na kadar AB içinde birlikte hareket eden bir imaj sergiledikleri açıktır. Bununla birlikte grup, mevcut durumda parçalı bir yapı göstermektedir. Üstelik bunun devam edeceği de öne sürülebilir. Özellikle de Macaristan'ın Rusya'ya yönelik yaptırımlara karşı çıkması, grupta mevzu bahis parçalanmışlığın temel nedenidir. Dört ülkenin yeniden Rusya-Ukrayna Savaşı öncesindeki işbirliğine dönmesi ise zor görünmektedir. Fakat olası bir yakınlaşmanın Macaristan ile Polonya arasında olma ihtimali göz ardı edilmemelidir.

[1] "History of the Visegrad Group", Visegrad Group, <https://www.visegradgroup.eu/about/history>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[2] "Enlargement and Article 10", NATO, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[3] "40 Years of EU Enlargements", European Parliament, https://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_en.htm, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[4] "Slovakia says hardest hit by Russia oil sanctions, expects solidarity", Reuters, <https://www.reuters.com/markets/commodities/slovakia-expects-eus-solidarity-russian-crude-sanctions-impact-ministry-2022-06-03/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[5] Ahmet Gençtürk, "Czech Republic slams Hungary for refusal to back sanctions on Russian energy", AA, <https://www.aa.com.tr/en/europe/czech-republic-slams-hungary-for-refusal-to-back-sanctions-on-russian-energy/2590836>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[6] "Czech FM: Orbán "governed" Czechia during the Babis-administration", Daily News Hungary, <https://dailynewshungary.com/czech-fm-orban-governed-czechia-during-the-babis-administration/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[7] Doğan Başaran, "Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı: Çekya'daki Protestolar Neye İşaret Ediyor?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/avrupanin-enerji-kirilganligi-cekyadaki-protestolar-neye-isaret-ediyor/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[8] Doğan Başaran, "Avrupa'nın Enerji Kırılganlığı Macaristan'ı Haklı mı Çıkıyor?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/avrupanin-enerji-kirilganligi-macaristani-hakli-mi-cikariyor/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[9] Piotr Skolimowski, "Poland Seeks to Mend Ties With Hungary After Rift Over Ukraine", Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-05/poland-seeks-to-mend-fences-with-hungary-after-rift-over-ukraine>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[10] Bartosz Sieniawski, "Poland to oppose EU rule of law sanctions on Hungary", Euractiv, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/poland-to-oppose-eu-rule-of-law-sanctions-on-hungary/, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya'nın Çok Vektörlü Dış Politikasında Körfez Ülkeleri

Orta Asya devletleri, bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren dünyadaki çeşitli aktörlerle siyasi, ekonomik ve sosyal konularda işbirliği geliştirmeye özen göstermiştir. Bu anlamda bölge devletleri, dış politikalarında çok vektörlü-yönlü bir tutum benimseyerek dünyadaki farklı ülkelerle işbirliği geliştirmeyi başarmıştır. Böylelikle bölge devletleri, kazan-kazan mantığı çerçevesinde kurdukları ilişkilerle kazanımlarını arttırmıştır. Günümüzde söz konusu politikalarını

aktif bir şekilde sürdüren Orta Asya devletleri, yeni işbirlikleri vesilesiyle çok vektörlü politikalarına farklı rotalar kazandırmaktadır.

Bu noktada Körfez ülkelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Zira Orta Asya devletleri ile Körfez ülkeleri arasında son dönemlerde ekonomik ve sosyal boyutları bulunan derin ilişkiler kurulmaktadır. Mevzubahis durumu örneklendirmek amacıyla ikili ilişkiler incelendiğinde, 2020 yılının

Emrah KAYA
ANKASAM
Orta Asya Uzmanı

Ekim ayında Kazakistan ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında ticaret, ulaştırma, lojistik, tarım, inşaat, petrokimya, uzay ve turizm alanlarında 21 projeyi kapsayan 6,1 milyar dolarlık anlaşma imzalandığı görülmektedir.[1]

2021 yılında ise Astana ile Abu Dabi arasında enerji, tarım, sanayi, ulaştırma, lojistik, ilaç ve finans sektörlerindeki müşterek projelerin uygulanması için 6 milyar doları aşan yatırımlara dair yeni bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmanın en önemli özelliği yatırımlardan ziyade; taraflar arasında uzun vadeli stratejik ortaklık kurulmasını sağlamasıdır.[2] 2022 senesinin Ekim ayında ise taraflar, 900 milyon dolarlık yeni bir yatırım anlaşması imzalamıştır.[3]

Benzer bir şekilde Suudi Arabistan da Orta Asya'yla ilişkilerini güçlendirmektedir. Örneğin 2022 yılının Ağustos ayında Suudi Arabistan ile Özbekistan arasında Suudi-Özbek İş Konseyi gerçekleştirilmiştir. Toplantılar sırasında 12 milyar dolarlık 13 anlaşmanın imzalandığı açıklanmıştır.[4] Taraflar arasındaki münasebetler, karşılıklı fayda çerçevesinde gelişirken; Özbekistan'daki Suudi Arabistan sermayeli işletmelerin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Suudi Arabistan'ın Özbekistan'a yaptığı yatırım, 2021 yılının sonu itibarıyla 1,5 milyar doları aşmıştır ve yeşil enerji de dahil olmak üzere enerji altyapısını modernize etme konusunda güçlü ilişkiler kurulmaktadır.[5]

Orta Asya ile Körfez ülkeleri arasında ikili münasebetlerin yanı sıra bölgeler arası etkileşimi içeren temaslar da kurulmakta ve var olan bağlar güçlendirilmektedir. Nitekim 7 Eylül 2022 tarihinde ilk kez Orta Asya devletleri ile Körfez ülkeleri arasında Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)-Orta Asya Stratejik Diyalogu toplantısı düzenlenmiştir. Toplantı, Riyad'da Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Prens Faysal bin Farhan başkanlığında dışişleri bakanları seviyesinde gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, BAE, Bahreyn ve Umman'ın dışişleri bakanları katılmıştır.[6]

Toplantıda konuşma yapan Faysal, küresel zorluklar karşısında iki bölge arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi konusuna değinmiş ve bölgeler arasında sınırsız işbirliği alanının olduğunu belirtmiştir. Bu amaçla Faysal, ekonomik kalkınmayı destekleyecek ve krizler karşısında tansiyonu düşürecek girişimlerin önem arz ettiğini vurgulamıştır.

Toplantıda, ağırlıklı olarak güncel meseleler ele alınmıştır. Ayrıca bölgesel güvenlik, ticaret, ekonomi, yatırım ve kültürel işbirliği konularında atılacak adımlar da masaya yatırılmıştır. Bu kapsamda tedarik zincirleri, ulaşım bağlantıları, gıda, enerji ve su güvenliği, yeşil enerjinin geliştirilmesi, çevresel zorluklar, iklim değişikliği ve ticaret ve yatırım mekanizmalarının geliştirilmesi gibi mevzular tartışılmıştır. Böylece taraflar; siyaset, güvenlik, ekonomi, ulaşım, su kaynakları, enerji, eğitim, sağlık, kültür, gençlik ve spor gibi alanları kapsayan 2023-2027 Ortak Eylem Planı'nı kabul etmiştir. Buna ek olarak etkileşimin sürdürülmesi amacıyla ikinci toplantının 2023 yılında Özbekistan'ın kadim tarihiyle öne çıkan Semerkand şehrinde yapılması ve 2023 senesinin Haziran ayında da Kazakistan'da KİK ve Orta Asya ülkelerinin ilk Ekonomik Forumu'nun düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Sonuç olarak Orta Asya devletleri, Körfez ülkeleriyle olan ilişkilerini geliştirme ve derinleştirme arzusu içerisindedir. Zira iki bölgedeki devletlerin ekonomik özelliklerine bakıldığında, aktörlerin birbirini tamamlayıcı niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Kuşkusuz iki coğrafyanın da enerji kaynakları konusunda zengin olması, işbirliğinin geliştirilmesine katkı sağlayan mühim bir husustur. Bölgeler arasında gerçekleştirilen stratejik diyalog toplantıları ise münasebetlerin daha yapısal ve kalıcı bir boyut kazanmasını sağlayacak gibi gözükmektedir. Bu noktada vurgulamak gerekir ki; Körfez ülkeleriyle gelişen ilişkiler, Orta Asya devletlerinin çok vektörlü dış politika anlayışlarının güçlendirilmesine hizmet etmektedir.

[1] Aidana Yergaliyeva, "Kazakhstan, UAE Ink \$6.1 Billion Agreement to Develop 21 Joint Projects", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2020/10/kazakhstan-uae-ink-6-1-billion-agreement-to-develop-21-joint-projects/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[2] "Askar Mamin's Visit to the UAE: Pool of New Joint Projects to Exceed \$6 Billion", Official Information Source of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan, <https://primeminister.kz/en/news/vizit-a-mamina-v-uae-pul-novyh-sovmestnyh-proektov-prevysit-6-mlrd-119190>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[3] "Kazakhstan and UAE Sign Investment Agreements Worth \$900 Million", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/09/kazakhstan-and-uae-sign-investment-agreements-worth-900-million/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[4] "Uzbekistan Strengthens Relations with Saudi Arabia", Commonspace.eu, <https://www.commonspace.eu/news/uzbekistan-strengthens-relations-saudi-arabia>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[5] Mukhsinjon Kholmukhamedov, "Uzbekistan-Saudi Arabia: Mutually Beneficial Co-Operation", Eureporter, <https://www.eureporter.co/world/uzbekistan/2022/08/23/uzbekistan-saudi-arabia-mutually-beneficial-co-operation/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[6] "Gulf Countries and Central Asia Are Eager to Expand Partnership", News Central Asia, <http://www.newscentralasia.net/2022/09/08/gulf-countries-and-central-asia-are-eager-to-expand-partnership/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

AB-Macaristan İlişkilerindeki Sorun Normlar mı; Yoksa Kimlik mi?

15 Eylül 2022 tarihinde Avrupa Parlamentosu, Macaristan'da Victor Orban Hükümeti'nin artık bir demokrasi olarak kabul edilemeyeceği ve ülkede Avrupa değerlerinin tehdit altında olduğu yönünde bir karar alarak Macaristan'ı, "seçimli otokrazi" olarak tanımlamıştır.[1] 18 Eylül 2022 tarihinde ise Avrupa Komisyonu, Macaristan'da yolsuzluk yaşandığı gerekçesiyle hukukun üstünlüğü ilkelerinin ihlallerine karşı, Avrupa Birliği'nin (AB) mali çıkarlarını korumak adına uyum politikası kapsamında taah-

hüt edilen yaklaşık 7,5 milyar avro tutarındaki fonun askıya alınmasını önermiştir.[2] AB kurumları tarafından bu kararların alınmasında, Macaristan'da seçim sisteminin işleyişi, yargı bağımsızlığı, yolsuzluk ve çıkar çatışmaları, veri gizliliğinin korunması, ifade özgürlüğü, LGBT hakları da dahil olmak üzere eşit muamele hakkı, Romanlar ve Yahudiler de dahil olmak üzere azınlıklara mensup kişilerin hakları, göçmenlerin ve sığınmacıların temel hakları gibi alanlarda yaşanan sorunların etkili olduğu belirtilmiştir.[3]

Gamze BAL

Macaristan'la ilgili bu sorunların başlangıcı, AB tarafından demokrasi ve insan haklarına saldırı şeklinde tanımlansa da 2011 senesinde onaylanan ve 2012 yılında yürürlüğe giren Macaristan Anayasası'na uzanmaktadır. Bu anayasayla birlikte ikili ilişkilerde tartışmalı anayasalar dönemi başlamıştır.

Macaristan, Suriye İç Savaşı'nın sebep olduğu göçmen kriziyle mücadelede, AB'nin göç politikasını reddederek kendi planını oluşturmuş ve yasalaştırmıştır. Macaristan Parlamentosu, 2018 yılında onayladıkları anayasa değişikliğiyle mülteci karşıtı önlemler almış, Macaristan'a yabancıların yerleştirilmesini ve sığınmacıların kabul edilmesini yasaklamıştır.[4] Bunun yanı sıra Macaristan'ın güney sınırına örülen teller sayesinde mültecilerin ülkeye girişi engellenmiştir. Böylece göçmen konusu, ikili ilişkilerin gerilmesinin temel nedenlerinden olmuştur.

Bir diğer konu ise, AB'nin temel insan hakları ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde bireysel haklar olarak değerlendirdiği LGBT haklarıdır. Macaristan'da 2020 yılında, cinsiyet değişikliğine ek olarak eşcinsel evlilerin evlat edinmesi yasaklanırken; 2021 senesinde ise 18 yaş altındaki kişileri eşcinselliğe ve cinsiyet değişikliğine teşvik eden içerikler yasaklanmıştır. Kararlar, AB tarafından ayrımcılık ve ırkçılık olarak nitelendirilerek eleştirilmektedir. Her ne kadar Macaristan, AB normlarıyla çelişen bu ve benzeri kararlar hasebiyle sıklıkla eleştirilere maruz kalsa da AB karar mekanizmasının işleminde diğer 26 üyeye eşit hakka sahiptir. Bu durumun AB açısından ciddi sonuçlara sebep olduğu, 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nda açıkça görülmüştür.

Savaşı kınayan ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini ifade eden Orban yönetimi, aynı zamanda AB'nin bu savaşta herhangi bir tarafın yanında olmaması gerektiğini savunmuştur. Nitekim Macaristan, AB'nin, Ukrayna'nın silahlanması ve Rusya'ya yönelik uygulanan yaptırımlar konusundaki girişimlerini reddederek diğer üyelerden farklı bir tutum benimsemiştir. Avrupa'da siyasi ve ekonomik açıdan birçok krize sebep olan Rusya-Ukrayna Savaşı'nda güçlü bir birlikteliğe ihtiyaç duyan AB, 2022 yılının Eylül ayında alınan iki kararla hem Macaristan'ın hukukun üstünlüğüne göre hareket etmesini ve demokrasi ilkelerini daha fazla benimsemesini hem de ekonomik sorunları olan Macaristan'da havuç-sopa stratejisini kullanarak ülke siyasetini AB lehine etki altına almayı amaçlamıştır. Nitekim bu bağlamda Orban, yolsuzlukla mücadele komisyonunun kurulacağını açıklamıştır.

Peki bu kararlar, Macaristan-AB ilişkilerinde ivmenin yönünü değiştirir mi? Bu soruya "evet" yanıtını vermek oldukça zordur. Son yıllarda yaşanan gelişmelerden açık bir şekilde anlaşılacağı üzere, AB ve Macaristan'ın olaylara bakışlarında farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu farklılıklar, yalnızca Orban'ın politikalarından mı kaynaklanmakta; yoksa temel sorun görünenin ötesinde bir sebebe mi dayanmaktadır sorunsalı irdelendiğinde, Macaristan ve AB'nin değerler noktasında ayrıştığı; esas meselenin etnik temele dayalı bir kimlik sorunu olabileceği görülmektedir.

Bilindiği üzere kökenleri Asya'ya kadar uzanan Macarların ataları Hunlar olarak kabul edilmektedir. Günümüzde bu kimliğini korumak isteyen Macaristan'da, Türk soylarının kaynaşması amacıyla Türk-Hun Halkları Kurultayı, Macaristan ve Türk devletlerinin hükümetleri tarafından da desteklenerek iki yılda bir düzenlenmektedir.[5] Macaristan'ın Türk Dünyası'yla; yani Asya ile bağlarını güçlendirmek istemesini gösteren bir başka örnek ise Türk Devletleri Teşkilatı'dır. Macaristan'ın, Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye statüsüyle katılmasında tarihi ve kültürel bağların etkisi yadsınamayacak düzeydedir.

Macar kimliğine etki eden bir diğer faktör ise Macaristan'ın Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne tabii komünist bir devlet olmasıdır. Dolayısıyla Macar kimliğinin şekillenmesinde Türklerin, Doğu/Asyalı kimliğinin ve komünist rejimin etkisi oldukça fazladır. Bu sebeple Macaristan ile Batı arasında değerler noktasında bir ayrışma yaşanmaktadır. Macarlar, Batı'nın bazı politikalarını kendi kimliklerine, değerlerine ve egemenliklerine yönelik müdahale ya da zafiyetin başlangıcı olarak görmektedir.

Hatırlanacağı üzere Orban, göçmen kriziyle ilgili aldığı kararları, Macar ulusal kimliğine yönelik bir müdahaleyi engelleme girişimi olarak savunmuştur.[6] Yine LGBT'li bireylerle ilgili Macaristan'da yasalaşan kararla birlikte, Batılı diğer liderler tarafından AB'nin yalnızca ekonomik bir birlik olmadığı, aynı zamanda değerler ve özgürlükler birliği olduğu savunulurken; Orban ve destekçileri tarafından ise LGBT hakları bir ideoloji şeklinde tanımlanmıştır. Orban, bu ideolojiyi Macar değerleriyle uyumsuz ve Macaristan'ın aile yapısını bozacak bir girişim olarak nitelendirmektedir.

Ulusal bir toplum olma duygusu güçlü olan Macarlar, referandumda LGBT karşıtı yasayı kabul ederek Orban'la aynı görüşü benimsediklerini göstermişlerdir. Bu ve benzer gelişmelerden

anlaşılmaktadır ki; sosyal hayat, kamusal alan, hükümetin işleyişi ve normların kabul edilebilirliği gibi sayısı arttırılabilecek birçok alanda Macar toplumunun değerleriyle bazı AB değerleri örtüşmemektedir.

Tüm bu nedenlerden ötürü Macar toplumunu temsil eden Orban'ın insan haklarına, basın özgürlüğüne, hukukun üstünlüğüne ve demokratik ilkelere uymadığı gerekçesiyle ilerleyen dönemlerde de AB tarafından eleştirilmesi olasıdır. Çünkü bahsedildiği gibi Macar ulusu, Doğu kimliğinin unsurlarını da barındırmaktadır. Doğu ve Batı kimliği ise tamamen farklı tarihi süreçlerden geçerek oluşmuştur. Bu sebeple AB değerleri, Macaristan halkını rahatsız eden bir elbise gibi durmaktadır ve Macar toplumu, sıklıkla bu elbiseyi çıkartıp yerine kendi benimsedikleri değerlerle süslenmiş, güçlenmiş bir kıyafet giymek istemektedir. Batı'nın dünya görüşüne karşı kendisini bir özgürlük savaşçısı olarak nitelendiren Orban, değişiklik taleplerini 2014 seçimlerini kazandıktan sonra liberal olmayan kendine özgü bir demokrasi inşa edeceklerini belirterek açıkça ifade etmiştir.

Sonuç olarak 2004 yılında gerçekleşen büyük genişlemeyle AB'nin kapılarını açtığı Macaristan'da, AB üyelik süreci vesilesiyle birçok reform yapılmış ve AB değerleri çerçevesinde Macaristan'ın kurumları revize edilmeye çalışılmıştır. Ancak, Batılılaşmak ile Batılı gibi yaşamak, aynı şeyler değildir. Nitekim günümüzde Macaristan, AB içinde ama AB'den uzak bir yönetim anlayışıyla hareket etmektedir. Macaristan'ın üyesi olduğu AB tarafından hukukun üstünlüğü, demokrasi ve eşitlik gibi temel AB normlarına aykırı hareket ettiği gerekçesiyle tenkit edilmesinde, Orban Hükümeti'nin politikaları etkilidir. Ancak bu politikaların ötesinde, Macaristan ile AB arasında etnik temele dayalı bir kimlik sorunu olduğu ve dolayısıyla günümüzde yaşanan gelişmelerde bir kimlik ve değerler uyumsuzluğunun etkisinin bulunduğu söylenebilir.

[1] "Hungary Can No Longer Be Considered A Full Democracy", European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220909IPR40137/meps-hungary-can-no-longer-be-considered-a-full-democracy>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[2] "Remarks by Commissioner Hahn at the College Read-out on the Protection of the EU Budget in Hungary", European Commission, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_5583, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[3] "Rule of Law in Hungary: Parliament Calls on the EU to Act", European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12104/rule-of-law-in-hungary-parliament-calls-on-the-eu-to-act>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[4] "Macaristan'da Mülteci Karşıtı Önlemler Anayasaya Girdi: Yardım Edene Ceza", BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44542375>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[5] "Hun-Türk Halkları Kurultayı Macaristan'da düzenlendi", Türk Devletleri Teşkilatı, https://www.turkkon.org/tr/haberler/hun-turk-halklari-kurultayi-macaristanda-duzenlendi_2595, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[6] "Macaristan'da Mülteci Karşıtı Önlemler Anayasaya Girdi: Yardım Edene Ceza", BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44542375>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Bölgesel İşbirliği Arayışlarının Sembolü: TAPI

25 Eylül 2022 tarihinde Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Doğalgaz Boru Hatları Projesi (TAPI) Başkanı Mohammad Murad Amanov, Taliban Başbakan Yardımcısı Molla Abdülgani Birader'le bir araya gelmiş ve görüşmede TAPI'nin uygulanmasına dair meseleleri ele almıştır. Yapılan toplantıda Birader, Taliban yönetiminin TAPI'ye katkı sunmaya hazır olduğunu belirtirken; Amanov ise TAPI ülkelerinin Aşkabat'ta bir araya geleceği bir toplantının organize edileceğini duyurmuştur.[1]

TAPI, en temelde Türkmenistan doğalgazının enerji bakımından dışa bağımlı olan Pakistan'a ve

oradan da Hindistan'a ulaştırılmasını öngörmektedir. TAPI'nin planlanan uzunluğu yaklaşık 1814 km'dir. Yıllık kapasitesi ise dünyanın ikinci büyük doğalgaz sahası olan Galkynysh'ten Kuzey Hindistan'da Pakistan sınırı yakınlarındaki Fazılka'ya kadar 33 milyar metreküp kadar doğalgaz tedarik edilmesi şeklinde tasarlanmıştır.[2]

Esasen mevzubahis proje, 1990'lı yıllara dayanmaktadır. Bu süreçte Afganistan ve Pakistan'a doğalgaz ihraç edilmesi konuşulmuşsa da TAPI, Asya Kalkınma Bankası'nın (ADB) verdiği destekle 2003 yılında ivme kazanmıştır. 2008 senesinde projeye Hindistan da dahil olmuştur.

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

Öncelikle Türkmenistan'ın TAPI aracılığıyla bölgesel işbirliği süreçlerini ön plana çıkararak yapıcı bir yaklaşım sergilediğini ifade etmek mümkündür. Zira proje, bir yandan Afgan Sorunu'nun çözümüne katkı sağlayacak bir girişim olarak ön plana çıkarken; diğer taraftan da Keşmir Meselesi nedeniyle anlaşmazlıklar yaşayan Pakistan ile Hindistan'ı bir araya getirmeyi hedeflemesi bakımından da oldukça değerlidir.

Bu noktada Türkmenistan'ın önceki Cumhurbaşkanı Sayın Gurbangulı Berdimuhamedov'un "Diyalog barışın teminatıdır." [3] söylemi üzerinden geliştirdiği barışçıl politikaların Türkmenistan Cumhurbaşkanı Sayın Serdar Berdimuhamedov tarafından "İşbirliği barışın teminatıdır." anlayışıyla devam ettirilmek istendiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu husus, Türkmenistan'ın dış politikasındaki sürekliliği, tutarlılığı ve kararlılığı göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu da hiç kuşkusuz TAPI'yi bölgesel işbirliği, güvenlik, barış ve refah arayışlarını sembolize eden mühim bir girişim haline getirmektedir.

Anlaşılabileceği gibi TAPI, Türkmenistan'ın işbirliğine dayalı yapıcı ve krizler karşısında ön alıcı diplomasi anlayışı yansıtmaktadır. TAPI vesilesiyle Aşkabat, ticari ilişkiler üzerinden tesis edilecek karşılıklı bağımlılık ilişkisinin bölgesel istikrara katkı sağlayacağı kanaatinde. Aynı zamanda Türkmenistan, bu proje sayesinde Hindistan üzerinden Hint Okyanusu'na erişebileceği ve böylece doğalgaz ihracatı noktasında yeni pazarlara ulaşabilecektir. Bu da TAPI'yi Aşkabat nezdinde son derece önemli bir proje haline getirmektedir.

Afganistan boyutuna bakıldığında ise ilk olarak Taliban Sözcüsü Süheyl Şahin'in 18 Ağustos 2021 tarihli açıklamasını hatırlamak gerekmektedir. Mevzubahis açıklamada Şahin, Taliban'ın söz konusu projeyi desteklediğini ve projenin uzun vadeli şolmasına rağmen öncelik taşıyan bir girişim olduğunu belirtmiştir.[4]

Vurgulamak gerekir ki; Taliban'ın projeye olumlu bakması, geçiş ücretlerinin Afganistan ekonomisine sağlayacağı faydadan kaynaklanmaktadır. Zira mevcut durumda Afganistan'ın doğalgazı kullanabilecek elektrik üretim tesisleri ve dağıtım ağları boyutunda ciddi eksiklikleri bulunmaktadır. Fakat geçiş ücretleri, Afganistan'a önemli bir ekonomik gelir sağlayacaktır. Böylelikle TAPI, Afganistan'ın içinde bulunduğu ekonomik krizin ve iktisadi problemlere bağlı olarak her geçen gün daha da derinleşen istihdam sorununun aşılmasına katkı sağlayabilir.

Daha da önemlisi bölgesel enerji projeleri, Afganistan'ın kilit bir ülkeye dönüşmesine aracılık edebilir. Yani jeopolitik olarak dünyanın kalpgâhında bulunan Afganistan, TAPI sayesinde jeoekonomik önemini de artırabilir. Buna ek olarak TAPI'nin Afganistan'ın uluslararası işbirliği zeminine çekilmesine yapacağı katkı, Afgan Sorunu'nun çözümüne de fayda sağlayabilir.

Belirtmek gerekir ki; başta Türkmenistan olmak üzere tüm Orta Asya devletleri açısından Afganistan'a ilişkin temel endişe, söz konusu ülkedeki istikrarsızlığın bölgeye sirayet etmesidir. Bu nedenle de TAPI, özde Afganistan'ın istikrarına ve genelde ise tüm bölgenin güvenliğine ve istikrarına hizmet edecek bir girişimdir.

Öte yandan Pakistan da TAPI üzerinden yeni yatırımlar çekebileceğini düşünmektedir. Nitekim 2022 yılının Temmuz ayında Pakistan Dışişleri Bakanı Bilawal Butto Zardari, ülkesinin Türkmenistan'la olan münasebetlerini iki kardeş halkın etkileşimi şeklinde nitelendirmiş ve TAPI'nin tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir.[5] TAPI, Pakistan'ın artan enerji talebini karşılamasına yardımcı olacak ve böylece söz konusu ülkenin enerji güvenliğini arttıracaktır.

Benzer bir şekilde Hint yetkililer de her fırsatta Yeni Delhi'nin TAPI'ye bağlılığını teyit eden açıklamalar yapmaktadır. Hindistan'ın dünyanın en büyük doğalgaz ithalatçılarından biri olduğu düşünüldüğünde, Türkmen doğalgazının Hindistan için büyük bir fırsat olduğu ifade edilebilir. Zaten bu yüzden de dönemin Hindistan Cumhurbaşkanı Shri Ram Nath Kovind, 2022 senesinin Nisan ayında Aşkabat'ı ziyaret etmiştir. Bu süreçte Kovind'in ziyaretinin amacı, TAPI'ye ilişkin çalışmaların hızlandırılması şeklinde açıklanmıştır.[6] Dahası TAPI, Hindistan'ın Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme noktasında yürüttüğü strateji açısından da mühimdir.

Tüm bunlara ek olarak TAPI, Türkmenistan'ın bölgesel ve küresel barışın inşasında üstlendiği role uyumlu bir şekilde Yeni Delhi ile İslamabad arasındaki etkileşimi de arttıracaktır. Bu da Keşmir Meselesi'nde de diyalogu esas alan bir normalleşmeye kapı aralayabilir. Çünkü TAPI nedeniyle taraflar arasındaki iletişim kanalları açık kalacaktır.

Sonuç olarak TAPI Başkanı Amanov'un Aşkabat'ta TAPI'ye ilişkin bir toplantı organize edileceğini duyurması, Aşkabat'ın tüm devletlerin çıkarlarına öncelik veren ve bu anlamda karşılıklı olarak kazan-kazan anlayışı üzerinden şekillenen işbirliği süreçlerine verdiği önemi bir kez daha gözler önüne sermiştir. Aynı zamanda bu durum, Aşkabat'ın krizler karşısında işbirliğine esas alan projeler geliştirdiği realitesini de göstermektedir. Dolayısıyla TAPI Aşkabat'ın bölgesel barışın inşasında üstlendiği yapıcı rolü teyit etmektedir.

[1] "TAPI Leadership Committee to Meet in Ashgabat Soon: Amanov", Pajhwok, <https://pajhwok.com/2022/09/25/amanov-tapi-leadership-committee-to-meet-in-ashgabat-soon/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

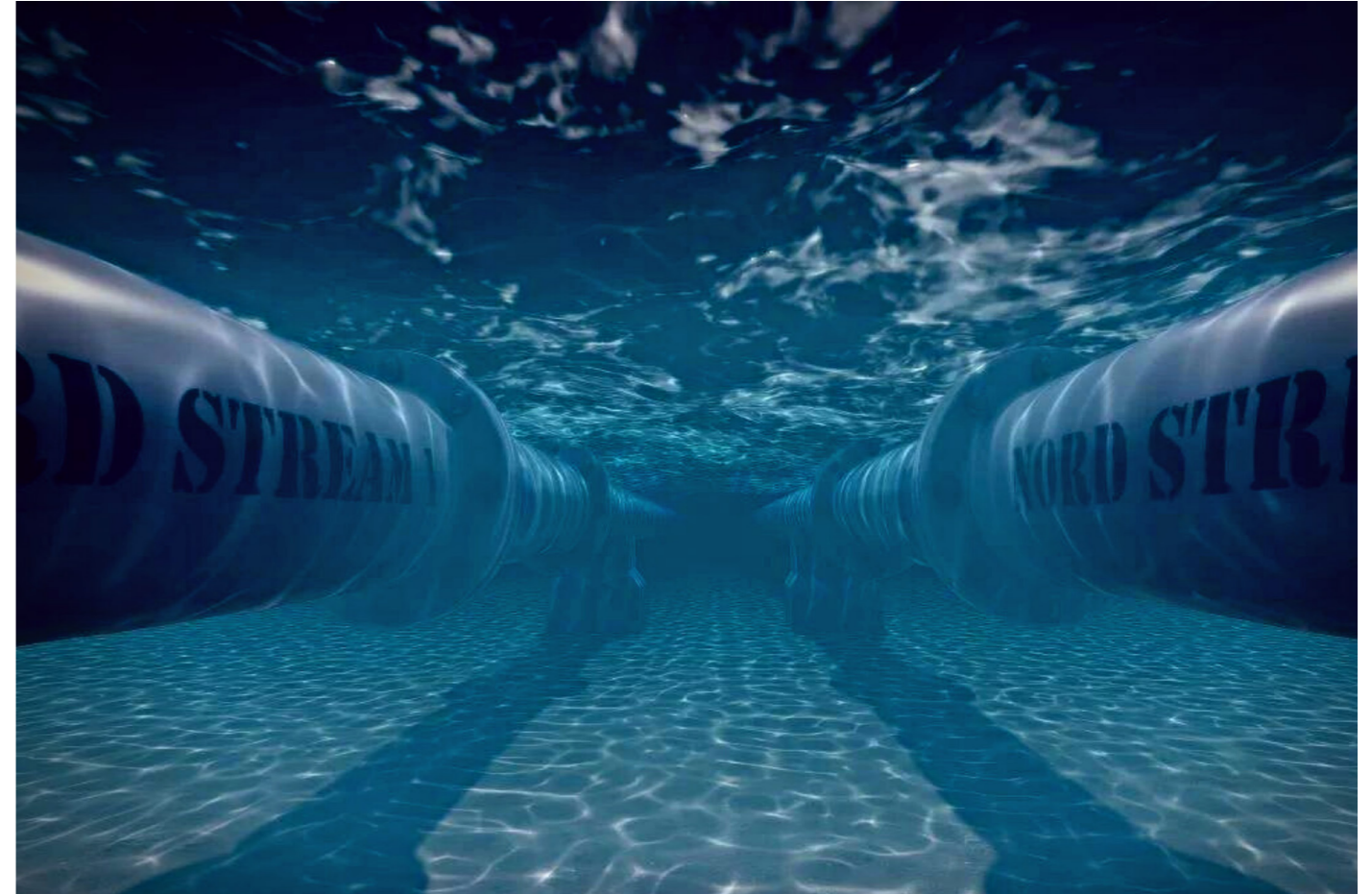
[2] "Saudi Arabia Expresses Its Support For TAPI Gas Pipeline Project", Business Turkmenistan, <https://business.com.tm/post/7631/saudi-arabia-expresses-its-support-for-tapi-gas-pipeline-project>, (Erişim Tarihi: 29.09.2021).

[3] Mehmet Seyfettin Erol, "Barış Arayışlarında Sürekliliğin Adresi Türkmenistan: "Diyalog Barışın Teminatıdır"", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/baris-arayislarinda-surekliligin-adresi-turkmenistan-diyalog-barisin-teminatidir-1/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[4] "Will a Taliban Victory Advance TAPI?", Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/energysource/will-a-taliban-victory-advance-tapi/>, (Erişim Tarihi: 29.09.2021).

[5] "Pakistan, Turkmenistan Mull Timely Completion of TAPI Gas Pipeline Project", Dalu, <https://business.com.tm/post/8928/pakistan-turkmenistan-mull-timely-completion-of-tapi-gas-pipeline-project>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[6] "India's Plan to Realize TAPI", The Diplomat, <https://thediplomat.com/2022/04/indias-plan-to-realize-tapi/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa Enerji Altyapısına Sabotaj

26 Eylül 2022 tarihinde Danimarka Enerji Ajansı, Dueodde'nin güneydoğusundaki bölgede Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hattı'nda sızıntı meydana geldiğini ve boru hattının etrafında hareket edilmesini yasaklayan bir bölge kurulduğunu duyurmuştur. Ajans, Danimarkalı yetkililerin Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hattı'nda önemli bir basınç düşüşü yaşandığı konusunda bilgilendirildiğini açıklamıştır.[1]

Konuya ilişkin yaptığı açıklamada Kuzey Akım Proje Operatörü (Nord Stream AG), boru hattı işletmesinin restorasyonunun tamamlanma tarihini tahmin etmenin henüz mümkün olmadığını; ancak onarımların birkaç yıl sürebileceğini belirtmiştir. Boru hatlarının büyük bir kısmının deniz suyuyla dolması nedeniyle değiştirilmesi gerekebilir. Ancak Kuzey Akım-I ve Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hatlarının onarımına sıcak bakılmadığı belirtilmektedir.

**Dr. Sabir
ASKEROĞLU**
ANKASAM
Avrasya Uzmanı

Zira mevcut durumda Kuzey Akım-I Doğalgaz Boru Hattı'nın işlevselliği durma noktasına gelmiştir. Rusya, doğalgaz ihracatını azaltırken; Avrupalılar, bu hattın kullanılmaması gerektiğini düşünmeye başlamıştır. Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hattı ise henüz işletilmeye başlamadan yasaklanmıştır.

Doğalgaz boru hattının Avrupalı sahipleri, kazaların ve boru hatlarındaki basınç düşüşünün nedenlerini bilmediklerini ve soruşturmanın sürdüğünü iddia etmiştir. İsveç Dışişleri Bakanı Ann Linde ise 28 Eylül 2022 tarihinde yaptığı açıklamada boru hatlarındaki doğalgaz sızıntısının, muhtemelen sabotajların sebep olduğu patlamaların sonucunda gerçekleştiğini söylemiştir.[2]

Polonya Eski Dışişleri Bakanı Radoslav Sikorski ise doğalgaz boru hattına zarar verdiği için Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) teşekkür etmiştir. Buna ek olarak Polonya Dışişleri Bakan Yardımcısı Marcin Przydacz, Varşova'nın sabotaj içeren bir senaryoyu dışlamadığını; fakat Danimarka'dan gerekli bilgileri alana kadar nihai bir sonuca varılamayacağını ifade etmiştir. Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov ise yaşanan durumun nedenlerinin hiçbir faktör göz ardı edilmeden araştırılması gerektiğini söylemiştir.[3]

Doğalgaz boru hatlarındaki sabotajı kimin organize ettiği, tam olarak bilinmemekte; lakin tahmin edilebilmektedir. Rus yetkililerin yaptığı açıklamalarda, münhasır ekonomik bölgelere sahip olan ülkelerin onlarca kilogram patlayıcı ve bir grup denizaltının gelişini fark etmemesinin mümkün olmadığı öne sürülmüştür.

Öte yandan 2022 yılının Mart ayından itibaren bölgede, yabancı savaş uçaklarının boru döşeme gemileri üzerinden yaptığı uçuşların ve savaş gemilerinin faaliyetlerinin arttığı belirtilmektedir.[4] Bu da sabotajın öngörülebilir bir gelişme olduğuna işaret etmektedir.

Kuzey Akım Boru Hatları'nın havaya uçurulmasının hemen ardından Polonya'da Baltık Borusu Doğalgaz Boru Hattı'nın (Baltic Pipe) faaliyete başlatılmasına yönelik sembolik bir tören düzenlenmiştir. Açılışta Polonya Cumhurbaşkanı Andrzej Duda, Polonya Başbakanı Mateusz Morawiecki ve Danimarka Başbakanı Mette Frederiksen vanayı birlikte çevirmiştir. Söz konusu törende Duda, "Bu doğalgaz, buradan ihtiyaç duyulan her yere gidebilecek." açıklamasında bulunurken; Morawiecki de "Doğalgaz endüstrisindeki Rus hakimiyeti dönemi sona eriyor." yorumunu yapmıştır.[5]

Baltık Borusu Doğalgaz Boru Hattı, Kuzey Denizi'nde Norveç enerji kaynaklarını Danimarka üzerinden Polonya'ya bağlayan yaklaşık 900 km uzunluğundaki bir boru hattı sistemidir. Bu yeni boru hattı üzerinden gerçek doğalgaz iletimi, 1 Ekim 2022 tarihinde başlayacaktır. İlk etapta boru hattı, %30-38'lik bir kapasiteyle çalışacaktır. 2023 senesinden itibaren ise üretim kapasitesinin yılda 10 milyar metreküp olacağı iddia edilmektedir.

Saldırlara dair bir diğer iddia da olayların arkasında ABD'nin olabileceği yönündedir. Nitekim Sikorski de ABD'ye teşekkür etmiştir. Hatta 23 Eylül 2022 tarihinde bir grup Amerikan gemisinin Baltık Denizi'nde bulunduğu da öne sürülmektedir.[6] Fakat bir önceki iddia gibi bu da ağırlıklı olarak Rusya tarafından dile getirilmektedir.

Söz konusu doğalgaz boru hatlarının işletilemez duruma gelmesi, bazı ülkelere zarar verdiği gibi bazı devletlerin de çıkarlarına hizmet etmiştir. Öncelikle bu projelere karşı çıkan ve Almanya'nın Rusya'yla daha fazla işbirliğine girmesini istemeyen Polonya ve Baltık ülkeleri için olumlu bir gelişme yaşandığı söylenebilir. Zira Varşova, tarihsel olarak Rus-Alman yakınlaşmasına karşıdır. Çünkü geçmişte zayıf Polonya'nın iki güçlü komşusunun işbirliği yapması, ülkenin bölünmesine ya da işgal edilmesine neden olmuştur. Bu da Polonyalıların hafızasındaki yerini korumaktadır.

Doğalgaz konusundaki işbirliğinin amaçlarından biri de Polonya ve Baltık ülkeleri gibi arada kalan devletlerin devre dışı bırakılmasıydı. Nitekim Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı'nın inşası için yapılan anlaşmayı Polonya, Molotov-Ribbentrop Paketi şeklinde adlandırmıştır.[7] Bu isimlendirme, Polonya'nın Almanya ile Sovyetler Birliği arasında paylaşılmasını öngören 23 Ağustos 1939 tarihli Saldırmazlık Paketi'ne atıfta bulunmaktadır.

Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hatları'nın devre dışı kalmasından en fazla yararlanacak olan ülkenin ise ABD olacağı açıktır. Nitekim Washington yönetimi, uzun zamandan beri Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hattı'nın inşasına karşı çıkmaktadır. Bunu ise üç nedene bağlamaktadır. Birincisi, Almanya'nın daha fazla Rus doğalgazına bağımlı hale geleceğinden endişelenmesidir. İkincisi ise Kuzey Akım-II Doğalgaz Boru Hattı'nın Ukrayna üzerinden giden boru hattının faaliyetlerini sona erdirebileceğini düşünmesidir. Üçüncüsü de ABD'nin Avrupa enerji tüketim pazarında sıvılaştırılmış doğalgaz noktasındaki payını arttırmak istemesidir.

Yaşanan hadiseden zararlı çıkan tarafların başında ise Avrupa Birliği (AB) ve Rusya'nın geldiği söylenebilir. Zira mevzubahis boru hatları, inşa süreci on yıllardır devam eden ve milyarlarca dolarlık yatırım yapılmış olan projelerdir. Bu projeler, Avrupa'nın enerji talebini karşılamakta; Rusya'ya ise ciddi bir gelir kaynağı oluşturmaktaydı. Fakat Ukrayna Savaşı'nda Rusya'ya uygulanan yaptırımlara karşı, Moskova yönetimi de enerji kartını Avrupa'ya cezalandırma aracı olarak kullanmaya başlamıştır.

Tahmin edileceği üzere, söz konusu doğalgaz boru hatlarının işlemez duruma getirilmesi, Rusya'nın Avrupa'ya cezalandırma ve Avrupa'ya siyasi baskı uygulama aracının elinden alınması anlamına gelmektedir. Halihazırda Rusya, Avrupa'ya doğalgaz ihracatını sadece Ukrayna üzerinden geçen boru hatlarıyla yapabilmektedir. Bu da Avrupa'nın enerji güvenliğini ve Rusya'nın Avrupa'yla olan enerji ilişkisini riske atmaktadır.

Sonuç olarak bu sabotajların arkasında hangi güçlerin olduğu bilinmese de gelişmelerden memnuniyet duyacak aktörlerin ve kayba uğrayacak devletlerin kimler olacağını öngörmek mümkündür. Üstelik mevcut patlamalar, Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin daha da gerileceğine işaret etmektedir.

[1] "В Дании произошла утечка на "Северном потоке-2", Ria Novosti, <https://ria.ru/20220926/utechka-1819653252.html>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[2] "Глава МИД Швеции заявила, что утечка газа на "Северных потоках" произошла из-за взрывов", Tass, <https://tass.ru/ekonomika/15888707>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[3] "Песков: нельзя исключать ни одну из версий причин разгерметизации нескольких ниток "Северного потока", Interfax, <https://www.interfax-russia.ru/rossiya-i-mir/peskov-nelzya-isklyuchat-ni-odnu-iz-versiy-prichin-razgermetizacii-neskolkih-nitok-severnogo-potoka>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[4] "Польские военные заявили, что не противодействуют строительству СП-2", EurAsia Daily, <https://eadaily.com/ru/news/2021/04/02/polskie-voennoye-zayavili-chto-ne-protivodeystvuyut-stroitelstvu-sp-2>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[5] "В Польше прошла символическая церемония запуска газопровода Baltic Pipe", Tass, https://tass.ru/ekonomika/15882081?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[6] "Диверсия против «Северного потока» указывает на американцев", Vzglyad, <https://vz.ru/world/2022/9/28/1179688.html>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[7] "В МИД Польши сравнили "Северный поток" с пактом Молотова-Риббентропа", Ria Novosti, <https://ria.ru/20190827/1557952488.html>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Kısmi Seferberlikten Referandumla Rusya'nın Amacı Ne?

Sovyetler Birliği'nin halefi olan Rusya hem imparatorluk hem de süper güç psikolojisine sahip bir devlettir. Rusya'da halkın da benzer bir psikolojide olması beklenmektedir. Ancak Soğuk Savaş'ın bittiği dönemden günümüze kadar geçen süreçte Rus halkı için birçok şey değişmiştir. Bunun en önemli kanıtı, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "kısmi seferberlik" konusunda yaptığı açıklamanın ardından or-

duya alınmamak için ülkeyi terk eden insanlardır. Binlerce insanın başta yakın coğrafyalar olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerine gittiği görülmektedir.

Söz konusu durum, Putin'in kararlarının Rus halkında rahatsızlık yarattığını ortaya koymaktadır. Zira ülkede yetişmiş nüfusun sınır dışına çıkması ve orduya katılmaması hem alınan

Emrah KAYA
ANKASAM
Orta Asya Uzmanı

kararları halkın onaylamadığı anlamını taşımakta hem de Rusya'nın savaşı sürdürmesi noktasında ihtiyacı olan insan gücünün yetersizliğine neden olmaktadır.

Hatırlanacağı üzere Rusya, 16 Mart 2014 tarihinde Kırım'da tartışmalı ve dünyanın büyük çoğunluğu tarafından tanınmayan bir referandum gerçekleştirmiştir. Kısa bir süre önce de yine aynı şekilde Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya'da tartışmalı referandumlar yapılmıştır. Uluslararası toplum tarafından kabul görmeyen referandumlar, demografinin bozulduğu ve referandum sürecinin sağlıklı bir şekilde kontrol edilmediği bir ortamda düzenlenmiştir. 27 Eylül 2022 tarihinde yapılan açıklamada ise sandıktan dört bölgenin de Rusya'ya katılmak istediğine dair sonuçların çıktığı iddia edilmiştir.

Ukrayna topraklarının yaklaşık %15'ine denk gelen bölgelerde Rusya, referandumlarla işgal ettiği yerlerdeki statükoyu uluslararası kamuoyu nezdinde meşrulaştırmaktan ziyade; söz konusu toprakların kendisine ait olduğunu duyurmaya çalışmaktadır. Kısacası Kırım örneğinde olduğu gibi Rusya, uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhak ettiği bölgelerde oldubitti yapmak istemektedir. Çünkü Moskova, tartışmalı referandumlarla uluslararası topluma isteklerini kabul ettirmeyeceğinin farkındadır. Putin'in amacı daha çok Rus halkını savaş konusunda ikna etmektir.

Kremlin'in dünyanın diğer bölgelerinde Rusların asimile edildiği yönündeki söylemleri de bahsi geçen nedenlerden kaynaklanmaktadır. Referandumlar ise ilgili bölgelerdeki Rusların bağlanma talebi şeklinde sunulmaktadır. Böylece ilhak edilen yerlerin Rusya'nın tarihi topraklarını oluşturduğu tezi işlenmektedir. Yani Kremlin, Rus halkının işgal edilen toprakları değil; kendi vatanlarını müdafaa etmek için askere alındığı savını dile getirmektedir. Nitekim referandumlar vesilesiyle anavatana bağlanan tarihi Rus topraklarının savunulması gibi bir düşünce geliştirilmektedir. Bir diğer ifadeyle Moskova, referandumlar üzerinden savaşın iç meşruiyetini sağlamak istemektedir. Dolayısıyla Kremlin'in referandumları bir araç olarak kullandığı söylenebilir.

Öte yandan Ukrayna'da "özel operasyon" yürüttüğünü belirten Rusya, savaşın ilk günlerinde amacının Kiev'de rejim değişikliği yaşanması olduğunu iddia etmekteydi. Günümüzde bu amaç gerçekleştirilemediği için Moskova, tartışmalı referandumlarla söz konusu bölgeleri kendisine bağladığını ilan etmiştir. Ayrıca nükleer silah kullanımına ilişkin tehditler de gündeme gelmektedir.

Moskova yönetimi, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başından itibaren kendi topraklarına yönelik bir saldırının gerçekleşmesi halinde, nükleer silah kullanacağını dile getirmektedir. Bu kapsamda referandum yapılan bölgelerin Rusya'ya bağlandığı söylemi üzerinden Moskova, nükleer silah tehdidiyle ilhaki kabul ettirmeye ve herhangi bir yabancı gücün bölgeye müdahale etmesini engellemeye çalışmaktadır.

Rusya'nın uluslararası kamuoyunu ikna etmek ya da bağlanma kararlarını yasal bir zemine oturtmaktan ziyade; nükleer silah tehdidi için güçlü bir argüman olarak referandumları kullandığı öne sürülebilir. Zira Rusya açısından Ukrayna Savaşı planlandığı gibi gitmemektedir. Bu nedenle de Ukrayna Ordusu'nun çeşitli bölgelerde ilerleme kaydetmesi, Moskova'yı yeni bir politika belirlemeye itmiştir. Bu anlamda Ukrayna'da bir yenilgi almayı hazmedemeyecek olan Rusya'nın kendisine ait olduğunu iddia ettiği bölgeleri korumak için gerektiğinde nükleer silaha başvurabileceğini söylemesi, Kiev'i ve Batılı müttefiklerini taarruz konusunda caydırma amacı taşımaktadır.

Sonuç olarak Ukrayna Savaşı'nın başından itibaren Rus toplumunun bir kısmının savaşa muhalefet ettiği bilinmektedir. Hem yaptırımlar hem de kısmi seferberlik kararı, Rus toplumunda savaşa karşı muhalefeti daha da arttırmıştır. Ayrıca 2022 yılına kadar dünyanın en güçlü ordularından olan Rus Silahlı Kuvvetleri'nin Ukrayna'da başarısız bir sınav vermesi, Rus halkına "Afganistan Sendromu"nu ikinci kez yaşattırmaktadır. Hatırlanacağı üzere Sovyetler Birliği, Afganistan'da yaklaşık on yıllık işgale rağmen herhangi bir başarı elde edememişti. Bu da Sovyetler Birliği'nin dağılmasında etkili olmuştu. Ukrayna Savaşı'nda da Rus Ordusu, somut başarılar elde edememektedir. İşte bu yüzden Moskova yönetimi, referandumlar düzenleyerek kontrol ettiği bölgelerde kalıcı hale gelmeye ve bu konuda halkını ikna etmeye çalışmaktadır. Bu açıdan Putin'in ikinci bir "Afganistan Sendromu" yaşanmasını önlemeye ve iç kamuoyunun baskısını azaltmaya odaklandığı öne sürülebilir. Nükleer silah kullanımına dair açıklamalar ise Moskova'nın kararlılığını göstermek için yapılmaktadır.

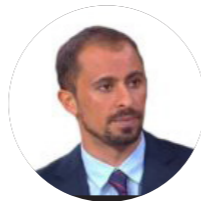

ANKASAM ANALİZ

Bulgaristan Seçimlerine Doğru: Siyasal Bölünmüşlük Giderilebilecek mi?

2 Ekim 2022 tarihinde Bulgaristan'da genel seçimler yapılacaktır. 2022 yılının Haziran ayındaki güvenoyunu kaybettikten sonra Kiril Petkov liderliğindeki koalisyon hükümetinin düşmesi neticesinde ülke, iki yıllık süre içinde dördüncü kez seçimlere gidecektir. 2007 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Bulgaristan'da, beklenen zenginlik ve refah düzeyine bir türlü erişilememiş olması ve ülkedeki yolsuzluğun yüksek düzeyde olması gibi konular, seçimlerdeki oy verme eğilimini belirleyen en önemli faktörler olmuştur.

2021 yılının Kasım ayında yapılan seçimlerde Kiril Petkov'un eşbaşkanı olduğu Değişime Devam Ediyoruz Partisi seçimlerden aldığı %25,7 oranındaki oyla birinci parti olarak çıkmış ve diğer partilerle bir araya gelerek Petkov'un Başbakan olduğu bir koalisyon hükümeti kurmuştu. Petkov'un yolsuzluğu sona erdireceğine yönelik vaatleri, seçimlere damga vurmuş ve bu da seçimlerinde önemli bir rol oynamıştır.

Doç. Dr. Nuri KORKMAZ
ANKASAM
Avrasya
Danışmanı

Aynı zamanda Harvard Üniversitesi'nde işletme alanında yüksek lisans derecesine sahip olması, Petkov'un karizmatik kişiliğini ön plana çıkaran bir unsur olarak görülmüştür. Seçimlerden önce Değişime Devam Ediyoruz Partisi, sahip olduğu iyi eğitilmiş üyeleriyle de sık sık haberlere konu edilmiştir. Medyanın da oluşmasında katkıda bulunduğu olumlu imaj, bu kadronun modern eğitimiyle Bulgaristan'daki sorunlara çözüm bulma konusunda en iyi alternatif olabileceği izlenimini yaratmıştır.

2021 yılının Aralık ayında Değişime Devam Ediyoruz Partisi, Var Böyle Bir Halk Partisi ve Bulgaristan Sosyalist Partisi'yle bir araya gelerek hükümet kurmuş ve bu hükümet de 2022 yılının Haziran ayına kadar görevde kalabilmiştir. Neticede koalisyon partileri arasındaki ciddi görüş ayrılıkları güvenoyunun kaybedilmesine neden olmuş ve hükümet bu nedenle düşmüştür.

2021 yılının Kasım ayındaki seçimlerde üyelerinin çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) seçimlerden aldığı %13 oyla Bulgaristan Sosyalist Partisi'ni de geride bırakarak üçüncü parti konumuna yükselmiştir. Bulgar siyasi hayatının önemli aktörlerinden olan Bulgaristan Sosyalist Partisi'nin HÖH'ten daha az oy alarak dördüncü parti olması, Bulgar milliyetçisi olan kesimleri rahatsız etmiştir.

Petkov'un dış politika alanında koşulsuz bir NATO taraftarı olması, geleneksel açıdan Rusya yanlısı duruşu bulunan Bulgaristan Sosyalist Partisi'nin tepkisine neden olmuştur. Özellikle de Ukrayna Krizi sırasında Bulgaristan'ın Rus doğalgazını rubleyle ödemeyi reddetmesi, Moskova'nın ülkeye yaptığı doğalgaz sevkiyatını kesmesine neden olmuştur. Almanya gibi bazı ülkelerin bile Avrupa Birliği (AB) yaptırımlarına muafiyet olarak belirli oranda Rus doğalgazı almak için istisnai durum talebinde bulunmasına ve doğalgazı ruble üzerinden ödemeyi kabul etmesine rağmen %90 oranında Rusya'ya bağımlı olan Bulgaristan'ın neye güvenerek bu kararı aldığı hala tartışılmaktadır.

AB üyeliğinin gerçekleşmesinden bu yana Schengen alanına girmeye çalışan Bulgaristan'ın bu isteği Petkov Hükümeti döneminde de gerçekleşmemiştir. Altı ay gibi bir süre görevde kalan hükümetin icraatlarının ne derece başarılı olduğu dönemin kısıtlılığı göz önünde bulundurulduğunda tartışılabilir.

2 Ekim 2022 tarihindeki seçimler için yapılan tahminlerde Değişime Devam İttifakı'nın ciddi oy kaybedebileceği ve eski Başbakan Boyko Borisov'un partisi GERB'in seçimden yeniden birinci parti olarak çıkabileceği yönünde tahminler yapılmaktadır. Ayrıca bu seçimlerin de ülkedeki siyasi bölünmüşlüğü gideremeyeceği şeklinde analizler mevcuttur. Yani tek başına iktidar olabilecek bir partinin bu seçimlerden de çıkmayacağı iddia edilmektedir.

Yurtdışında 755 oy verme noktasının açılacağı seçimlerde, 166 merkezle en fazla sandık yine Türkiye'de açılmaktadır. Bulgaristan vatandaşı olan Türklerin oylarını elektronik veya klasik oy pusulalarıyla kullanabilecekleri belirtilmiştir.

Her seçimde olduğu gibi bu seçimlerde de Türklerin amacı; HÖH'ün Bulgar Parlamentosu'ndaki temsilinin devamıdır. Seçimlere katılım daha güçlü bir demokrasi ve temsil inşasına hizmet edecektir.

Bulgaristan'daki azınlıkların haklarının güvence altına alınması ve AB üyesi olan Bulgaristan'da Avrupa standartlarına yakışan bir azınlık politikasının geliştirilmesi, hiç kuşkusuz ülkedeki demokrasinin daha da güçlenmesine ve daha istikrarlı bir siyasi sürecin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Gölgesinde Gelişen Serbest Bölge: GUAM Ekonomileri

20 Eylül 2022 tarihinde New York'ta gerçekleşen Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun 77. Oturumu'nda Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (GUAM) üyelerinin Dışişleri Bakanları oturum aralarında bir araya gelerek GUAM'ın 39. Bakanlar Kurulu toplantısını gerçekleştirmiştir.[1] Toplantının ardından Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova Dışişleri Bakanları, malın menşei ülkesinin belirlenmesine ilişkin bir

protokol imzalamıştır. Ayrıca Ukrayna Dışişleri Bakanlığı tarafından GUAM ülkeleri arasında bir serbest ticaret bölgesinin oluşturulduğu duyurulmuştur.

Yapılan açıklamalarda üyelerin GUAM çerçevesinde işbirliğini geliştirmeye yönelik adımlar atacağı ve başta ticaret, ulaştırma ve enerji olmak üzere altyapı çalışmalarına odak-

Dilruba KURUT

lanacakları belirtilmiştir. Ukrayna Dışişleri Bakanı Dimiritri Kuleba; Gürcistan, Azerbaycan ve Moldova'ya savaştan etkilenen Ukrayna bölgelerinin yeniden inşasına yardıma çağırıştır.[2]

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda enerji kartı nedeniyle Moskova'nın eli güçlü görülse de savaşın Kremlin'in beklediğinden uzun sürmesi, güçlü bir karşı saldırıyla yüzleşmesi, askeri güçle elde edemediği bölgeleri referandumlar yoluyla ilhak etme girişimleri ve son olarak kısmi seferberlik ilan etmesi, birçok Rus vatandaşının protestolar düzenlemesine ve ülkeden kaçma girişiminde bulunmasına neden olmuştur. Bu da zayıflık belirtileri olarak değerlendirilmektedir.

Bölge devletleri, savaşın ortaya çıkardığı avantaj ve dezavantajları iyi değerlendirmektedir. Zira enerji ve gıda krizinin önlenmesi için Rusya'ya alternatif olabilecek rota ve kaynak arayışları artmıştır. Bu bağlamda son aylarda sıkça gündeme gelen Orta Koridor, küresel tedarik zincirinin aksamadan devam etmesi için önemli bir güzergâh olarak ön plana çıkmıştır.

Orta Koridor olarak bilinen Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Rotası (THTR) Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkileri merkeze alan ve Asya'dan Avrupa'ya ulaşımı temsil eden bir mahiyete sahiptir. Azerbaycan, hem Orta Koridor hem de GUAM'da aktif rol alan ve savaşın etkilerini ve sebep olduğu zararları avantaja çeviren bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

Azerbaycan, Avrasya coğrafyasında Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'yla birlikte tarafsız konumlanmakta ve müşterek çıkarlara dayalı bir yaklaşım geliştirmektedir. Nitekim post-Sovyet ülkelerden oluşan GUAM hem Orta Koridor'la hem de serbest ekonomik bölgesiyle savaşın ardından değişen bölgesel jeopolitik düzende kendi yerini belirlemektedir. Bu noktada GUAM Serbest Ticaret Bölgesi'nin hangi zeminde kurulduğunu ve geliştirilmeye çalışıldığını anlamlandırabilmek adına GUAM'ın daha detaylı incelenmesi gerekmektedir.

GUAM, 1997 yılında Strazburg'da gerçekleşen İkinci Avrupa Konseyi Zirvesi sırasında "GUAM Danışma Formu" adı altında kurulmuştur. 2001 senesinde üye devletlerce imzalanan Yalta Tüzüğü'yle dernek statüsüne yükseltilmiş ve 2006 yılında örgüt tüzüğü'nün imzalanmasıyla da "teşkilat" halini almıştır. GUAM'ın ana hedefleri şu şekilde sıralanabilir:[3]

- Demokratik değerlerin güçlendirilmesi
- Hukukun üstünlüğünün sağlanması ve insan haklarının saygı

- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması
- Uluslararası ve bölgesel güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesi
- Ortak bir güvenlik alanı yaratılması ve ekonomik ve insani işbirliğinin genişletilmesi için Avrupa entegrasyonunun derinleştirilmesi
- Sosyo-ekonomik, ulaşım, enerji, bilimsel, teknik ve insani alanlarda potansiyelin geliştirilmesi
- Karşılıklı çıkar alanlarında siyasi etkileşimin ve pratik işbirliğinin teşvik edilmesi

1999 yılından 2005 senesine kadar Özbekistan da örgüt içerisinde yer almış,[4] Özbekistan'ın katılımıyla örgüt, "GUUAM" olarak anılmaya başlanmıştır. Türkiye de GUAM' a gözlemci statüde katılım göstermiştir.[5] Ayrıca 2002 yılında ülkeler arasında bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır.[6]

2005 senesinde Özbekistan, örgütten ayrılacağını açıklamış ve gerekçe olarak ise grubun ilişkileri güçlendirmek veya üye ülkeler arasında entegrasyonu teşvik etmek için etkili bir mekanizma olmadığını öne sürmüştür.[7] Ancak günümüzde Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova, Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru inşa etme hedefini sürdürmekte ve dikkat çekici bir platforma dönüşmektedir.

Özbekistan'ın üyelikten çıktığı tarih dikkate alındığında, Orta Asya'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından desteklenen renkli devrimlerin gerçekleştiği bir süreçte tanklık ettiği hatırlanmalıdır. Dolayısıyla Taşkent yönetimi, başta ABD olmak üzere Batı yanlısı bir tutum sergileyen söz konusu gruptan ayrılarak renkli devrimlerin kendine sirayet etmesini önlemek istemiştir. Nitekim Rusya da post-Sovyet ülkeler olan üye devletlerde kendi kontrolü dışındaki tüm gelişmelerde sert müdahalelerde bulunmuştur. Örneğin Tiflis'in Batı yanlısı politikalarının bir sonucu olarak 2008 yılında Beş Gün Savaşı yaşanmıştır. Benzer bir şekilde Ukrayna'nın Batı'ya yönelmesi, 2014 ve 2022 yıllarında Rusya'nın bu ülkeye askeri müdahalede bulunmasıyla neticelenmiştir. Moldova ise Rusya'nın istekleri dışında hareket edince ekonomik yaptırımlarla yüzleşmiştir.

Tüm bu nedenlerden ötürü GUAM'ın kurulduğu günlerden günümüze kadar devam eden süreçte yeterince ilerleme kaydedememesinin arkasında Rusya'nın etkisinin olduğu söylenebilir. Fakat yeni imzalanan serbest ticaret protokolü, GUAM üye ülkelerinin Rusya'ya karşı kendi çıkarlarının önceleyerek alternatif fırsatlar kovaladığını gözler önüne sermektedir.

Serbest ticaret konusundaki protokolün Ukrayna'nın savaş sonrasında yeniden inşa edilmesi için bir fırsat olduğu açıktır. Bu anlamda üye devletlerin söz konusu ülkeye yardım etme olasılığı yüksektir. Zira Rusya merkezli tehdit algısı, tüm üyeler için bir risk unsuru niteliğindedir. Bu yüzden de devletler, bu süreçten en az hasarla çıkmak için birlikte hareket etmek gerektiği kanaatinde-dir.

Ayrıca Azerbaycan Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov'un açıklamaları, bu görüşü destekler niteliktedir. Bayramov, Ukrayna'daki durumun ciddi bir endişe kaynağı olduğunu ve sorunun diplomasi yoluyla ve uluslararası hukuk temelinde, özellikle de devletlerin uluslararası düzeyde kabul görmüş sınırları içinde egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkelerine uygun biçimde çözülmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Azerbaycan'ın Ukrayna'ya insani yardım ulaştırılan ilk ülkelerden biri olduğuna da dikkat çeken Bayramov, Bakü'nün savaşın başından itibaren Ukrayna'ya 15 milyon avruluk yardım sağladığını belirtmiştir.[8]

GUAM'ın iki üye devleti olan Azerbaycan ve Moldova, doğalgaz arzı için görüşmelerini sürdürmektedir. Moldova Başbakanı Natalia Gavrilitsa'nın 2022 yılının Ekim ayında Azerbaycan'a yapacağı ziyaretin temel konularından biri de doğalgaz arzını Rusya'ya alternatif olarak Azerbaycan'dan ithal edilmesidir. [9] Azerbaycan, Kuzey Akım-1 Boru Hattı'na bir alternatif olarak Avrupa'nın doğalgaz talebini karşılayabilmek için farklı planları gündeme getirmektedir. Azerbaycan, Gürcistan, Romanya Boru Hattı (AGRI) da bu projelerden biridir.

Azerbaycan ve Ukrayna ekseninde güçlenmesi beklenen bu jeo-stratejik eksen de dikkat çeken bir diğer husus ise Azerbaycan'ın GUAM Dönem Başkanlığı sürecinde işgal altında bulunan pek çok toprak parçasını geri almış olmasıdır.[10] Yeni dönemde ise GUAM Dönem Başkanı olarak Ukrayna görev yapacaktır. Bu anlamda Ukrayna'nın da işgal altındaki topraklarını geri kazanması, egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkelerine bağlı neticeler elde etmesi üye devletlerin temennileri arasındadır. Sonuç olarak GUAM'ın serbest ticaret bölgesi protokolü, post-Sovyet ülkelerde Rusya'ya karşı geliştirilen yeni bir duruş ve birliklik arayışı olarak değerlendirilebilir.

[1] "Tbilisi, Baku, Kyiv and Chisinau Sign Protocol On Improving Free Trade", Newsfeed, <https://news.am/eng/news/721343.html>, (Erişim Tarihi:22.09.2022).

[2] "Ukraine, Georgia, Azerbaijan, and Moldova Will Create a Free Trade Zone", Aze.media, <https://aze.media/ukraine-georgia-azerbaijan-and-moldova-will-create-a-free-trade-zone/>, (Erişim Tarihi:22.09.2022).

[3] "About GUAM", The Organization for Democracy and Economic Development-Guam, <https://guam-organization.org/en/about-the-organization-for-democracy-and-economic-development-guam/>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[4] "Tbilisi, Baku, Kyiv and Chisinau Sign Protocol on Improving Free Trade", Newsfeed, <https://news.am/eng/news/721343.html>, (Erişim Tarihi:22.09.2022).

[5] "GUAM-DEKÖ (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova-Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü): Uluslararası Örgüt Künyesi", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/guam-info.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[6] "Tbilisi, Baku, Kyiv and Chisinau Sign Protocol on Improving Free Trade", Newsfeed, <https://news.am/eng/news/721343.html>, (Erişim Tarihi:22.09.2022).

[7] Antoine Blua, "Uzbekistan: Tashkent Withdraws From GUUAM, Remaining Members Forge Ahead", Radio Free Radio Liberty, <https://www.rferl.org/a/1100023.html>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[8] "Azerbaijani FM Attends 39th Meeting of GUAM Council of Ministers of Foreign Affairs", Azertag, https://azertag.az/en/xeber/Azerbaijani_FM_attends_39th_meeting_of_GUAM_Council_of_Ministers_of_Foreign_Affairs-2300306, (Erişim Tarihi:23.09.2022).

[9] "Moldovan Prime Minister to Discuss Gas Supply in Azerbaijan", Apa.az, <https://apa.az/en/energy-and-industry/moldovan-prime-minister-to-discuss-gas-supply-in-azerbaijan-385375>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[10] Taras Kuzio, "Turkey Forges a New Geo-Strategic Axis from Azerbaijan to Ukraine", Rusi.org, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/turkey-forges-new-geo-strategic-axis-azerbaijan-ukraine>, (Erişim Tarihi:22.09.2022).

BASINDA ANKASAM

26 Eylül 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in kısmi seferberlik ilanına ilişkin İhlas Haber Ajansı'na (İHA) yaptığı değerlendirmeler; Yeni Akit, Türkiye Gazetesi ve Haberler.com'da paylaşıldı.

26 Eylül 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu TV5 Günden Yansıyanlar programında Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki güncel durumu değerlendirdi.

27 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Güvenlik ve Dış Politika Danışmanı Dr. Emre Ozan, Yunanistan'ın adaları silahlandırmasına ilişkin Yeni Şafak'a değerlendirmelerde bulundu.

27 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Güvenlik ve Dış Politika Danışmanı Dr. Emre Ozan'ın, Yunanistan'ın adaları silahlandırmasına ilişkin Yeni Şafak'a yaptığı değerlendirmeler Dünya Bülteni ve EHA Medya'da paylaşıldı.

28 Eylül 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda Rusya-Ukrayna ve nükleer tehdit konusunu değerlendirdi.

30 Eylül 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu, Rusya-Ukrayna Savaşı'nda yaşanan son gelişmeleri TV 5'e değerlendirdi.

30 Eylül 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Ulusal Kanal Ulusal Özel programında dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

1 Ekim 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Sibel Mazrek Kanal B Hafta Sonu programında İtalya seçimlerini değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

